

Romske školske knjižnice

Matić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:111742>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-04**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO

Izvanredni studij
Ak. god. 2018./2019.

Andrea Matić

**Romske školske knjižnice: analiza publikacija iz područja
knjižničarstva i obrazovanja**

Diplomski rad

Mentor: prof.dr.sc. Mihaela Banek Zorica

Zagreb, listopad 2019.

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Romi kao nacionalna manjina u Hrvatskoj	4
2.1. Obrazovanje Roma.....	5
3. Uloga školske knjižnice	8
4. Analiza literature	10
4.1. Knjižničarske publikacije	11
4.2. Publikacije iz domene obrazovanja dostupne na portalu Hrčak.....	23
5. Rasprava	29
6. Mogućnosti romske školske knjižnice	31
7. Zaključak	35
8. Prilozi	36
9. Literatura	44

Uvod

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti i analizirati literaturu koja se bavi specifičnostima rada školskog knjižničara s učenicima romske nacionalne manjine. Naime, romska populacija je u odnosu na pripadnike ostalih nacionalnih manjina specifična u više aspekata: Romi kao narod nemaju svoju domovinu, a jezik kojim se koriste hrvatski Romi nije standardiziran te se uvelike razlikuje od službenog romskog jezika. Siromaštvo, neobrazovanost, nezaposlenost, izrazito loši uvjeti stanovanja, samo su neke komponente začaranog kruga u kojemu se nalazi većina Roma. Svi pokazatelji životnog standarda upućuju da se Romi nalaze u nezavidnom položaju dok su potencijalna rješenja vremenski zahtjevna, kompleksna i multidisciplinarna.

Škole i općenito školski sustav trenutno nisu u mogućnosti pružiti romskim učenicima obrazovanje na njihovom materinjem jeziku kao što je omogućeno ostalim nacionalnim manjinama. Romska kultura je usmene tradicije, a uslijed već ranije spomenutog jezičnog problema i izdavaštvo je izrazito slabo te ne postoji građa na romskom jeziku koju bi mogli ponuditi romskim učenicima na korištenje. Ipak, postoji niz drugih usluga kojima bi školski knjižničari mogli utjecati na pozitivne odgojno-obrazovne ishode romskih učenika.

Hipoteza istraživanja literature je da se djelovanju školskih knjižnica koje koriste pripadnici romske nacionalne manjine posvećuje nedostatna pozornost struke, unatoč njihovim brojnim specifičnostima i problemima. Pretpostavka je da u sklopu stručnih časopisa i literature neće biti pronađen opsežan broj relevantnih radova, zbog čega će istraživanjem biti obuhvaćeni i radovi koji se bave nacionalnim manjinama i knjižnicama u općem smislu. Trenutni položaj Roma ukazuje na nemogućnost generalizacije u odnosu na ostale nacionalne manjine te se upravo u usporedbi s ostalim nacionalnim manjinama ističe specifičnost romske situacije koja zahtijeva poseban pristup pri radu. Međutim, istraživanjem će biti detektirani i analizirani primjeri dobre prakse u radu s ostalim nacionalnim manjinama koji bi se mogli implementirati u rad s Romima.

U prvom poglavlju ovog rada biti će dan kratak pregled položaja romske populacije u Hrvatskoj, s fokusom na obrazovanje. U drugom poglavlju slijedi kratak opis uloge školske knjižnice unutar obrazovno-odgojnog sustava. Rašlanjivanje pronađene literature, analiza i rasprava su glavni dio ovoga rada, dok posljednje, šesto poglavlje, obrađuje potencijal školske knjižnice u radu s učenicima i lokalnom zajednicom.

Romi kao nacionalna manjina u Hrvatskoj

Nacionalne manjine u Hrvatskoj priznate su u svojoj ravnopravnosti Ustavom RH te posljedično i ostalim zakonskim aktima i pravilnicima. Međutim, realna neravnopravnost i specifičnost položaja Roma prepoznata je posljednjih 20-ak godina, kada se i zakonski definiraju ciljevi i strategije za prevladavanje isključenosti koju doživljavaju ekonomski, prostorno, kulturološki i politički. Stoga je 2003. godine izrađen "Nacionalni program za Rome Vlade RH" i „Akcijski plan Desetljeća za uključivanje Roma 2005. – 2015.“, a koji se prestaju primjenjivati nakon što je donesena trenutno aktualna „Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine“. Izrada nacionalne strategije pokušaj je multidisciplinarnog i sustavnog pristupa rješavanju problema romske zajednice. Definirana su glavna područja djelovanja: obrazovanje, zapošljavanje i uključivanje u gospodarski život, zdravstvena zaštita, socijalna skrb, prostorno uređenje, stanovanje i zaštita okoliša, uključivanje u društveni i kulturni život, udruge, statusna rješenja, suzbijanje diskriminacije i pomoć u ostvarivanju prava.¹ Unatoč određenim pomacima koji su bili ostvareni prijašnjim programom i akcijskim planom (ponajbolje vidljivi u aspektu obrazovanja), položaj Roma u Hrvatskoj je još uvijek nezadovoljavajući.

Demografski, romska nacionalna manjina, pokazuje trendove suprotne većinskom narodu. Tijekom nekoliko posljednjih desetljeća, broj Roma u Hrvatskoj je rastao s 1.257 u 1971., 3.658 u 1981., 6.659 u 1991., 9.463 u 2001., 16.975 u 2011. godini, do posljednjeg istraživanja koji je proveo Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske gdje su se u 15 županija 24.524 osobe izjasnile kao pripadnici romske nacionalne manjine.² Nadalje, "prosječna dob u romskoj populaciji iznosi 21,9 godina (medijan 18 god.) (...). Svaki četvrti član romskih kućanstva još nije napunio osmu godinu, polovica je maloljetna, a samo je jedna četvrtina starija od 33 godine."³

Najveći broj Roma u Hrvatskoj se nalazi u Međimurskoj, gradu Zagrebu, Sisačko-moslavačkoj, Osječko-baranjskoj i Brodsko-posavskoj županiji. Romi najčešće žive u homogenim zajednicama, koje su prostorno izdvojene od naselja u kojima živi većinsko stanovništvo. Ilegalno izgrađena naselja bez urbanističkog plana nemaju potrebnu

¹ Ured za ljudska prava nacionalnih manjina. *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine* (Zagreb: Narodne novine, 2012), str.35

² Kunac, S.; Klasnić, K; Lalić, S. *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka* (Zagreb: Centar za mirovne studije, 2018), str.15

³ Ibid., str 85-86.

infrastrukturu te su ograničenog pristupa osnovnim uslugama. Socio-ekonomski položaj Roma je izrazito nepovoljan. Mnogi Romi žive u neodgovarajućim životnim uvjetima što je moguće iščitati iz podataka dobivenih istraživanjima. Kako se navodi u nedavno provedenom istraživanju “gotovo cijelo romsko stanovništvo (93 %) u Hrvatskoj ima dohotke ispod nacionalnog praga siromaštva, (...) više od polovice (62 %) članova romskih kućanstava (je) nezaposleno”⁴ te “čak trećina Roma živi u kućanstvima bez tekuće vode u stambenom prostoru, dok čak polovina živi u kućanstvima bez zahoda ili tuša ili kupaonice u stambenom prostoru.”⁵ Nizak status usko je povezan s niskom razinom obrazovanja i niskim udjelom u formalnim oblicima rada, što perpetuira začarani krug siromaštva.

Obrazovanje Roma

“Daleko najveći udio pripadnika romske nacionalne manjine starijih od 14 godina koji se trenutno ne školuju ima završeno osnovno obrazovanje ili čak manje (nezavršena osnovna škola). Takvih je u romskoj populaciji 85,0 %, a u općoj populaciji 2011. 30,8 %.”⁶

Jedan od značajnijih problema romskog obrazovanja je problem jezika: romskog kao nestandardiziranog te hrvatskog kao stranog. Iako je zakonski predviđena mogućnost obrazovanja, odnosno organizacije nastave na jeziku manjina u skladu s tri različita modela A, B i C⁷ (različiti stupnjevi upotrebe manjinskog jezika u izvođenju nastave: izvođenje cjelovite nastave na manjinskom jeziku, zatim dvojezične nastave gdje se društveni predmeti izvode na jeziku manjine, a prirodoslovni predmeti na hrvatskom jeziku te nastava izvođena na hrvatskom jeziku, ali uz nastavu jezika i kulture nacionalne manjine u trajanju od dva do pet školskih sati tjedno na manjinskom jeziku), romska manjina se ipak školuje na isključivo hrvatskom jeziku. Naime, zakonom je definirano kako: “Odgojno-obrazovni rad u školskoj ustanovi s nastavom na jeziku i pismu nacionalne manjine obavljaju nastavnici iz reda nacionalne manjine koji potpuno vladaju jezikom nacionalne manjine, odnosno nastavnici koji nisu iz redova nacionalne manjine, a potpuno vladaju jezikom i pismom nacionalne

⁴ Kunac, S.; Klasnić, K; Lalić, S. *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka* (Zagreb: Centar za mirovne studije, 2018), str.46

⁵ Ibid., str. 47

⁶ Ibid., str. 86

⁷ Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Narodne novine, br.93/2011. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina> (3.9.2019.)

manjine.”⁸ Slijedom navedenog nije izvjesno da će isto biti moguće realizirati u bližoj budućnosti. Naime, trenutno u Hrvatskoj ne postoji nastavni kadar koji bi bio kompetentan provoditi nastavu na romskom jeziku, a ključno, niti ne postoji univerzalni, standardizirani romski jezik. “Romski jezik sastoji se od sedam individualnih jezika i brojnih dijalekata. Ne postoji književna tradicija romskog jezika pa tako ni pisana povijest. Različiti jezici kojima Romi govore te razvijena pretežito usmena književnost, ukazuju na potrebu standardiziranja jezika i pisma, njihovu dosljednu primjenu u knjigama, medijima, tisku, svakodnevnom saobraćanju, a naročito u školi te potrebu razvijanja izdavačke djelatnosti.”⁹ Bitno je napomenuti kako romski jezik (romani chib) ima indijsku osnovu, dok je romski bajaški (ljimba d’bjash), kojim govori većina hrvatskih Roma, arhaični rumunjski jezik. Razlike su tolike da su jezici međusobno nerazumljivi. Rezultati istraživanja Državnog zavoda za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži upućuju na to “da se u romskim obiteljima uglavnom govori romski jezik (78,9 %), odnosno neki od dijalekata romskog jezika (romani chib govori 42,4 % ispitanika, ljimba d’bjash 36,5 %), 11 % ispitanika govori albanski, u svega 6 % obitelji se govori hrvatski, a 4 % ispitanika jezik svakodnevne komunikacije u obitelji izričito naziva rumunjskim.”¹⁰

Nizak postotak romskih obitelji u kojima se govori hrvatskim jezikom znači kako većina romskih predškolaraca i prvašića hrvatski doživljava kao strani jezik. U nekim slučajevima gdje je mjesni govor značajno drugačiji od standardnog (kao što je područje Međimurja), romskim učenicima je hrvatski standardni jezik treći idiom koji uče: prvi im je romski bajaški kao materinji, drugi međimurski dijalekt kao okolinski idiom te treći hrvatski standardni jezik kao institucionalni. Posljedice nedovoljnog poznavanja jezika na kojemu se odvija nastava su mnogostruke: “Nastavni plan i program i udžbenici koji ga prate bit će mu preteški te ih neće moći svladavati onom brzinom i lakoćom kojom to čine njegovi vršnjaci. Ako dijete ne zna dovoljno riječi na hrvatskome jeziku, neće postojati dobar temelj na kojemu bi se razvijalo čitanje i pisanje. Ako nije usvojilo najčešće gramatičke strukture, neće razumjeti rečenice iz udžbenika, a njegovo će vlastito izražavanje u usporedbi s izražavanjem vršnjaka biti oskudnije i s više gramatičkih pogrješaka.”¹¹ Sve ove poteškoće u konačnici rezultiraju nižom kvalitetom obrazovanja, nižim očekivanjima i od strane učitelja, ali i od

⁸ Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Narodne novine, br.56/2000. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/318/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina> (3.9.2019.)

⁹ Ured za ljudska prava nacionalnih manjina. *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine* (Zagreb: Narodne novine, 2012), str.100

¹⁰ Ibid., str.29

¹¹ Cvikić, L. et al. (ur.) *Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga* (Zagreb: Profil, 2007), str.82

strane samih učenika, slabijim rezultatima te potom i suženim izborom prilikom nastavka obrazovanja i samim time i zaposlenja. Kako bi se učenike što bolje pripremio za pohađanje osnovne škole, organizirani su predškolski programi i vrtići, međutim čak “69 % romske djece u dobi od tri do šest godina ne pohađa ni dječji vrtić ni predškolu”.¹² Iako su razlozi za neupisivanje djece u predškolu raznoliki, ovako veliki postotak nepohađanja programa ukazuje na propust unutar sustava i potrebu dodatnog informiranja i educiranja romskih roditelja o prednostima i, između ostalog, zakonskoj obvezi upućivanja djece u program predškole prije upisa u osnovnu školu.

Za razliku od predškolskih programa, osnovnu školu pohađa 95 % romske djece, što je direktan učinak ranije poduzetih programa i akcijskih planova. Potrebno je napomenuti kako unatoč uključenosti u osnovnoškolsko obrazovanje, još uvijek postoji natprosječno visok broj učenika koji napuštaju osnovnu školu prije nego što završe svih osam razreda. Stoga su ciljevi ove strategije prebroditi tekuće probleme na koje nailaze romski učenici “poput nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika, nedovoljne podrške roditelja pri učenju i ispunjavanju školskih obaveza, loših materijalnih uvjeta i nedostatka potrebne opreme za obrazovanje te drugih.”¹³ Moguća rješenja su prepoznata upravo u pohađanju predškolskih programa, ali i angažiranju romskih pomagača i osiguravanju produženog boravka u školama.

Iako je cilj dosezanja razine pohađanja osnovne škole romskih učenika na razinu opće populacije postignut, nastavak obrazovanja u srednjoj školi je ispodprosječan: “Rezultati istraživanja pokazali su i da 31 % mladih u dobi od 15 do 18 godina pohađa srednju školu, pri čemu utvrđena statistički značajna razlika po spolu – 36 % dječaka pohađa srednju školu, dok isto vrijedi za 26 % djevojčica. Kao glavni razlozi nepohađanja srednjoškolskog obrazovanja, detektirani su financijski razlozi, raniji lošiji obrazovni rezultati te sklapanje braka i trudnoća/postajanje roditeljem. Promatramo li podatke o onim mladima u toj dobnoj skupini koji su upisali srednju školu, ali su od nje odustali, na vrhu ljestvice razloga pojavljuju se ista ta četiri razloga, s tim da je ovdje sklapanje braka u jednakoj mjeri čest razlog kao i financijski razlozi.”¹⁴ Stoga su predviđene strategije kojima bi se osigurala bolja obrazovna postignuća u osnovnoj školi, financijska pomoć u obliku stipendiranja romskih srednjoškolaca te organiziranje podrške mladima, a pogotovo djevojkama, koje zbog trudnoće i podizanja obitelji često napuštaju obrazovni sustav.

¹² Kunac, S.; Klasnić, K; Lalić, S. *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka* (Zagreb: Centar za mirovne studije, 2018), str.117

¹³ Ibid., str.118

¹⁴ Ibid., str.119

Uloga školske knjižnice

Potporu uspješnom svladavanju odgojno-obrazovnih ciljeva unutar škole pruža školska knjižnica. U IFLA-inim¹⁵ smjernicama za školske knjižnice navedene su temeljne pedagoške aktivnosti:

- “promicanje pismenosti i čitanja;
- medijsku i informacijsku pismenost (npr. informacijsku pismenost, informacijske vještine, informacijske kompetencije, informacijsku fluentnost, medijsku pismenost, transpismenost);
- istraživački usmjerenu nastavu (npr. učenje temeljeno na rješavanju problema, kritičko mišljenje);
- integraciju tehnologije;
- stručno usavršavanje nastavnika;
- uvažavanje književnosti i kulture.”¹⁶

Sve navedene aktivnosti provode se s ciljem stvaranja “informatijski pismenih učenika koji su odgovorni i savjesni članovi društva.”¹⁷ Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević navode kako je školska knjižnica “sastavni dio škole i svega onoga što se u odgojno-obrazovnom procesu događa.”¹⁸ Tako postavljena teza opisuje školsku knjižnicu vrlo široko, kao sveobuhvatnu i neodvojivu dionicu cjelokupnog odgojno-obrazovnog sustava. Školska knjižnica to i jest. Istovremeno je na usluzi učenicima, učiteljima i odgojno-obrazovnim djelatnicima, ali i roditeljima učenika, koji su bitna komponenta školske zajednice. Isto je vidljivo i kroz područja putem kojih školska knjižnica ostvaruje svoj rad:

- “odgojno-obrazovna djelatnost
- stručna knjižnična djelatnost
- kulturna i javna djelatnost.”¹⁹

¹⁵ IFLA = The International Federation of Library Associations and Institutions

¹⁶ Schultz-Jones, B. (ur.) *IFLA-ine smjernice za školske knjižnice* (Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016), str.11

¹⁷ Ibid., str.10

¹⁸ Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. *Školska knjižnica – korak dalje* (Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Altagama, 2004), str.11

¹⁹ Prijedlog Standarda za školske knjižnice 2013. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Preuzeto s: https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_skolske_knjiznice_2013_za_javnu_raspravu.pdf (3.9.2019.)

Pod odgojno-obrazovnom djelatnošću se smatra rad s učenicima i rad s učiteljima i ostalim djelatnicima. Rad s učenicima između ostalog podrazumijeva i “razvijanje čitalačkih sposobnosti učenika, te stvaranje i njegovanje čitateljskih navika, upućivanje u način i metode rada na istraživačkim zadaćama uz upotrebu izvora informacija na različitim medijima, poučavanje učenika informacijskoj pismenosti, razvijanje kompetencija učenja”, dok rad s učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima, odgajateljima, ravnateljem i roditeljima podrazumijeva “timski rad na pripremi i provedbi nastavnih sati i radionica, timski rad na pripremi i provedbi školskih projekata, suradnju s roditeljima u svrhu unaprjeđenja rada školske knjižnice.”²⁰

Stručna knjižnična djelatnost između ostalog obuhvaća “utvrđivanje potreba korisnika i izrada deziderate, nabavu knjižne i neknjižne građe, osiguranje dostupnosti i korištenja knjižnične građe i izvora informacija.”²¹

Organizacija, priprema i provedba kulturnih sadržaja, suradnja s kulturnim i drugim ustanovama koje organiziraju rad s djecom i mladeži u slobodno vrijeme²² dio je kulturno javne djelatnosti školske knjižnice. Priprema, planiranje i realizacija ovih aktivnosti proizlazi iz potrebe zadovoljavanja informacijskih, obrazovnih, stručnih i kulturnih potreba korisnika. IFLA-inim smjernicama izričito se navodi kako školski knjižničari “Moraju nastojati na prvo mjesto staviti prava korisnika, kako zbog svojih osobnih stavova i vjerovanja ne bi bili pristrani u pružanju knjižničnih usluga. Rade s djecom, mladima i odraslima, bez obzira na njihove sposobnosti i sredinu iz koje dolaze, osiguravajući im pravo na privatnost i znanje.”²³ Imajući na umu korisnike knjižnice, odnosno školsku populaciju, potrebno je prepoznati njihove potrebe i predvidjeti rješenja. Knjižnica ima mogućnost sudjelovati u procesu učenja individualnog učenja na vrlo formalan način svojom stručnom djelatnošću, tako da učini dostupnima izvore informacija, suradnjom s ostalim odgojno-obrazovnim djelatnicima u međupredmetnim korelacijama ili na neformalan, ali vrlo prilagodljiv način svojom kulturno-javnom djelatnošću, pozivanjem drugih institucija ili uspješnih pojedinaca. Na taj način školska knjižnica omogućuje učenicima da dođu u kontakt s materijalom, informacijama, događajima kojima bi inače bila zakinuta.

²⁰ Ibid., str.2

²¹ Ibid., str.3

²² Ibid., str.3

²³ Schultz-Jones, B. (ur.) *IFLA-ine smjernice za školske knjižnice* (Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016), str.10

Analiza publikacija – metodologija i rezultati istraživanja

Cilj istraživanja je utvrditi što se u stručnoj literaturi do sad obrađivalo i objavljivalo o radu školske knjižnice s učenicima romske nacionalne manjine. Školske knjižnice imaju ulogu potpore u odgojno-obrazovnom procesu, koja je još izraženija u romskim školama. Hipoteza istraživanja je da, unatoč brojnim specifičnostima i problemima, rad romskih škola i pripadajućih školskih knjižnica nije značajnije istraživano. S obzirom na hipotezu, a kako bi se obuhvatilo primjere dobre prakse i suradnje manjinskog stanovništva i knjižnica kao multikulturalnih mjesta s ciljem implementacije u školske romske knjižnice, istraživanjem će biti obuhvaćeni i radovi koji se bave nacionalnim manjinama i knjižnicama u općem smislu.

Istraživanjem je obuhvaćeno pet relevantnih publikacija iz područja knjižničarstva: zbornici *Proljećnih škola školskih knjižničara*, zbornici seminara *Arhivi, knjižnice i muzeji*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, časopis *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* te *Knjižničar/Knjižničarka: e-časopis Knjižničarskog društva Rijeka*. Nisu se pregledavali niti evidentirali prilozi (pregledi, ocjene i prikazi, osobne vijesti, in memoriam, nagrade i priznanja), već je fokus bio na preglednim, stručnim i izvorno znanstvenim radovima.

Nadalje, istraživanje obuhvaća i radove pedagoške struke dostupne na portalu Hrčak, portalu hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa izrađenog uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja. Cilj je ustanoviti je li prepoznata uloga i potencijal školskih knjižnica u obrazovno-odgojnom procesu učenika Roma iz pedagoškog aspekta. Slijedom navedenog, pregledani su radovi u časopisima iz područja pedagogije objavljenih na Hrčku. Portal trenutno okuplja 478 časopisa, od čega 38 časopisa iz područja pedagogije. Pretraživanjem po relevantnim kriterijima pronađeno je 16 članaka, od kojih je 15 imalo mogućnost preuzimanja cjelovitog teksta te su potom i analizirani.

Knjižničarske publikacije

Zbornici *Proljetne škole školskih knjižničara*

Proljetna škola školskih knjižničara stručno je usavršavanje školskih knjižničara na državnoj razini od 1988. godine. Programi su se vremenom razvijali i širili te su osim tematskih plenarnih izlaganja prezentirane i različite radionice, primjeri dobre prakse, izložbe te je skup s državne razine prerastao granice i postao međunarodnog karaktera. S ciljem da održani skupovi imaju dugotrajne i dalekosežne učinke izdaju se zbornici izloženih i odabranih predavanja i radova. Zbornici nisu izdani za prve tri škole, kao ni za 25., 26. i 27. Proljetnu školu. Ostale škole popraćene su zbornicima koji su tiskani i digitalizirani²⁴, dok su izdana i tri e-zbornika: za 28., 29. i 30. Proljetnu školu²⁵. Kao rezultat izdavačke djelatnosti realizirano je sveukupno 25 zbornika.

Analiza sadržaja članaka zbornika *Proljetnih škola školskih knjižničara* obuhvatila je svih 25 izdanih zbornika.

Prvi relevantan članak pojavljuje se u zborniku 9. Proljetne škole pod nazivom “Knjižnice nacionalnih manjina kao mostovi suradnje i upoznavanja”, autorice Ljubice Radović²⁶. Autorica izriče potrebu za središnjom knjižnicom nacionalne manjine te ukazuje na niz zadataka koje knjižnica ima u radu s manjinama:

1. “povećati korištenje knjižnice od strane manjinske zajednice
2. prilagoditi poslovanje knjižnice potrebama te specifične grupe
3. uključiti rad s manjinskom zajednicom u opće-knjižnično poslovanje²⁷.

Kako bi se navedene zadatke ostvarile, autorica napominje da je potrebno nabaviti relevantnu jezičnu knjižnu građu i organizirati programe za korisnike pripadnike manjina. U aspektu odgoja i obrazovanja, autorica ukazuje na malen broj vrtića koji su organizirani na jeziku nacionalne manjine te kao alternativu spominje organizaciju igraonica u knjižnici koje bi bile vođene na jeziku manjine od strane volontera. Što se tiče osnovnoškolaca, smatra kako bi

²⁴ Zbornici Proljetne škole školskih knjižničara. Preuzeto s: <http://library.foi.hr/zbirke/proljetna-skola/index.php?page=knjige> (30.7.2019.)

²⁵ Izdavačka djelatnost. Agencija za odgoj i obrazovanje. Preuzeto s: <https://www.azoo.hr/index.php?view=publications> (30.7.2019.)

²⁶ Radović, Lj. *Knjižnice nacionalnih manjina kao mostovi suradnje i upoznavanja*. // Umjetnost i školska knjižnica / urednik Višnja Šeta. Rijeka: Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci; Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa, 1998, str.39-44

²⁷ Ibid., str.40

trebalo organizirati tjedan promidžbe jedne ili više knjiga u školi ili knjižnici, tematsku aktivnost knjižnice u okviru ili nakon školskog vremena i prijednevna ili poslijepodnevna čitateljska sijela. Spominje i značaj izložbi, glazbe, kvizova, obilježavanje značajnih datuma i njegovanja tradicije, susreta s književnicima i umjetnicima.

Članak “Tolerantno srce - učenje snošljivosti i razvoj komunikacijskih vještina kroz intermedijalnost”²⁸ autorice Vahide Halabe prikaz je projekta ostvarenog u multinacionalnoj školskoj knjižnici s jednim razrednim odjelom. Potreba za takvom vrstom aktivnosti ukazala se uslijed iskazane netrpeljivosti i međusobnog vrijeđanja učenika na nacionalnoj osnovi. Kako autorica navodi glavni cilj je bio “prihvatanje različitosti i razvoj međusobnog razumijevanja u višekulturalnoj sredini”.²⁹ Projekt se sastojao od pet etapa realiziranih u nekoliko mjeseci. Učenici su kroz lutkarske, filmske i istraživačke radionice upoznavali kulturu i povijest određenih nacionalnih manjina te usvojili koncept tolerancije. Realizirani projekt primjer je dobre prakse i dobre suradnje između knjižničara, učitelja, stručnih suradnika i roditelja.

“Osijek kao multinacionalno središte”³⁰ članak je autorice Ksenije Kesegi-Krstin. U ovom projektu nacionalne manjine bile su u fokusu ponajviše kao sadržaj / tema rada. Opisan je način na koji je ostvarena suradnja s pripadnicima nacionalnih manjina. Međutim, učenici koji su sudjelovali u samom projektu, pripadnici su većinskog naroda.

Tema 21. Proljetne škole školskih knjižničara bila je “Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikuluma u ozračju interkulturalnog dijaloga” i samim time očekivano imala i najviše relevantnih radova na temu rada s učenicima nacionalnih manjina.

²⁸ Halaba, V. *Tolerantno srce-učenje snošljivosti i razvoj komunikacijskih vještina kroz intermedijalnost*. // Mjesto školske knjižnice u programima djelovanja Ministarstva prosvjete i športa ; Modeli učenja i poučavanja u školskoj knjižnici ; Informatizacija knjižničkog poslovanja. / uredili Biserka Šušnjić, et al. Rijeka: Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci; Zavod za školstvo Republike Hrvatske, 2004, str.226-233

²⁹ Ibid, str.227

³⁰ Kesegi-Krstin, K. *Osijek kao multinacionalno središte*. // Školsko knjižničarstvo i europska povezivanja / uredili Biserka Šušnjić, et al. Rijeka: Prva sušačka hrvatska gimnazija u Rijeci; Zavod za školstvo Republike Hrvatske, 2006, str. 70-74

„Obrazovna politika prema Romima i uloga školskih knjižnica u provođenju Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma“ Mirka Markovića opisuje težak položaj Roma u Hrvatskoj, kao i prepreke na koje nailaze unutar obrazovnog sustava koje se pokušavaju umanjiti navedenim državnim programima. Navodi kako su školske knjižnice mjesta „gdje đaci mogu učiti, dobiti pomoć u učenju, gdje postoji mogućnost prilagodbe različitim oblicima učenja“.³¹

Daniela Jugo-Superina u članku „„Romsko srce“, projekt unutar školskog projekta „Raznolika Rijeka““³² opisuje realizaciju projekta kojim su učenici upoznavali 12 različitih nacionalnih manjina, a posebno izdvaja rad s udrugama romske nacionalne manjine. Učenici su naučili mnogo o Romima kao nacionalnoj manjini i ostvarena je suradnja s njihovim predstavnicima te projekt služi kao primjer dobre prakse. U ovom slučaju Romi se pojavljuju ponovno kao predmet / tema učenja, ne kao učenici.

Utjecaj Amnesty Internationala na oblikovanje odgojno-obrazovne politike Roma u Slovačkoj ukratko je prezentiran u članku „Diskriminacija i segregacija romske djece u obrazovnom sustavu Republike Slovačke“³³. Ukazano je na diskriminaciju i neravnopravni položaj romske djece prilikom ulaska u obrazovni sustav, međutim, nisu se dotakli položaja i mogućnosti školskih knjižnica u tom procesu. Održana je i radionica na temu „Prava Roma“.

Autorica Biserka Šinjerec iznosi svoje iskustvo rada u školskoj knjižnici u članku „Slikovni rječnik hrvatsko-romski (bajaški) - „Vorbi dm sliš““.³⁴ Školu pohađaju učenici pripadnici romske manjine te autorica opisuje njihove životne (ne)prilike i uvjete u kojima odrastaju. Ulaskom u obrazovni sustav romska djeca se susreću s mnogim preprekama. Jedna

³¹ Marković, M. *Obrazovana politika prema Romima i uloga školskih knjižnica u provođenju Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma* // uredili Ana Krželj, Neda Galić. Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikulumu u ozračju interkulturalnog dijaloga. Zagreb: AZOO, 2009., str. 55

³² Jugo-Superina, D. „*Romsko srce*“, projekt unutar školskog projekta „*Raznolika Rijeka*“ // uredili Ana Krželj, Neda Galić. Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikulumu u ozračju interkulturalnog dijaloga. Zagreb: AZOO, 2009., str. 59

³³ Vezmarović, V. *Diskriminacija i segregacija romske djece u obrazovnom sustavu Republike Slovačke* // uredili Ana Krželj, Neda Galić. Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikulumu u ozračju interkulturalnog dijaloga. Zagreb: AZOO, 2009., str. 115

³⁴ Šinjerec, B. *Slikovni rječnik hrvatsko-romski (bajaški) - „Vorbi dm sliš“* // uredili Ana Krželj, Neda Galić. Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikulumu u ozračju interkulturalnog dijaloga. Zagreb: AZOO, 2009., str. 293

od većih s dalekosežnim posljedicama je nedovoljno poznavanje hrvatskog jezika, ali i nepostojanje standardnog romskog jezika. Upravo iz uočenih poteškoća s jezikom izrodila se ideja o stvaranju hrvatsko-romskog rječnika. Na samom rječniku radili su učenici, učitelj informatike te knjižničari. Autorica navodi kako Romi vole boraviti u knjižnici gdje čitaju i uče uz podršku knjižničara, ali i suradničkog učenja gdje međusobno razmjenjuju informacije i pomažu jedni drugima. Školska knjižnica postaje sigurno mjesto učenja, druženja i širenja vidika. Međutim, unatoč uspješnosti knjižnice i tu postaju vidljivi logistički problemi prilikom provođenja programa izvannastavnih aktivnosti i organiziranog školskog prijevoza. Naime, većina učenika iz okolnih naselja putuje u školu organiziranim školskim prijevozom koji nije usklađen s izvannastavnim aktivnostima, već prati raspored obveznih predmeta. Time je učenicima onemogućen ostanak u školi i knjižnici po svojoj želji i potrebi, već ovisi o dostupnosti javnog prijevoza.

Obrazovanje i odgoj Roma spominje i Ana Krželj, autorica članka „Školski kurikulum – inovacija i kreativnost u modernoj školskoj knjižnici”.³⁵ Važnost rada školske knjižnice u sklopu vrijednosnog kurikulumu je na osposobljavanju učenika za cjeloživotno učenje te pojašnjava kurikulum temeljen na interkulturalnosti: “To znači odgoj i obrazovanje koji će ne samo činjenično konstatirati da različite nacionalnosti i/ili vjeroispovijesti dijele određeni prostor, nego će naći najbolje načine da sva djeca, i pripadnici nacionalnih manjina i pripadnici većine, razviju zdravi identitet te da ih se poučava toleranciji i prihvaćanju različitosti”³⁶.

U zborniku 23. Proljetne škole objavljen je članak “Građa lagana za čitanje: uloga školskih knjižnica u ostvarenju prava na obrazovanje osoba s posebnim potrebama”³⁷ autora Roberta Posavca kojim ukazuje na specifične potrebe učenika s intelektualnim poteškoćama i učenika kojima je hrvatski strani jezik. Autor navodi: “Želimo li svim učenicima pružiti jednaku mogućnost obrazovanja, što je temelj kvalitete života i integracije u zajednicu, nabavnu politiku školskih knjižnica moramo uskladiti i s potrebama učenika koji se ne mogu

³⁵ Krželj, A. *Školski kurikulum - inovacija i kreativnost u školskoj knjižnici* // uredili Ana Krželj, Neda Galić. Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikulumu u ozračju interkulturalnog dijaloga. Zagreb: AZOO, 2009., str. 20-35

³⁶ Ibid, str.22

³⁷ Posavec, R. *Građa lagana za čitanje: uloga školskih knjižnica u ostvarenju prava na obrazovanje osoba s posebnim potrebama* // urednik Miroslav Mićanović. Čitanje kao dio knjižnično-informacijskog obrazovanja. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2011., str. 219

služiti redovitom građom”.³⁸ Građa prilagođena za lakše čitanje i razumijevanje ima ulogu prijelaznog sredstva za romske učenike, kako bi im se omogućilo lakše učenje i svladavanje hrvatskog jezika dok ne dosegnu odgovarajuću razinu usvojenosti jezika za praćenje odgojno-obrazovnog procesa. U skladu s time preporuka je obogatiti fond knjižnice s 5 – 10 % takve građe.

U članku “Istraživanje razine razumijevanja jezika i sadržaja basne učenika romske nacionalne manjine”³⁹ autorica Patricija Granatir izlaže cilj i daje analizu istraživanja razumijevanja basne na materinskom i stranom jeziku provedenog u nižim razredima osnovne škole. Potvrđena je prethodno postavljena hipoteza kako je “razina razumijevanja učenika hrvatske nacionalnosti, koji su zadatak rješavali na hrvatskom jeziku pismenim putem, i učenika romske nacionalnosti, koji su zadatak rješavali na romskom jeziku usmenim putem, podjednak.”⁴⁰ Međutim, autorica pojašnjava prilagodbu u provedbi testiranja s obzirom na nestandardiziranost romskog jezika: “Navedena je hipoteza održiva jedino u slučajevima kada učenici romske nacionalnosti zadatak rješavaju usmenim putem uz višestruko čitanje i pomoć romskoga pomagača. Problemi pismenoga izražavanja vezani su uz problem nestandardizacije romskoga jezika. Uz to su prisutni i problemi niske razine poznavanja vokabulara, razumijevanja, ulaganja u znanje i sl. Učenici romske nacionalnosti uspješnije rješavaju zadatke na romskom jeziku usmenim putem.”⁴¹ Članak sadrži i tekst prevedene basne na romski bajaški, kao i pitanja na koja su učenici odgovarali.

Vjesnik bibliotekara Hrvatske

Časopis *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* izlazi kontinuirano od 1950. godine,⁴² a pokrenut je sa sljedećim ciljem: “Na bibliotekarima je da proučavaju složeni sklop pitanja bibliotekarske teorije i prakse imajući u vidu naše biblioteke i njihove zadatke. Radeći tako

³⁸ Ibid., str. 222

³⁹ Granatir, P. *Istraživanje razine razumijevanja jezika i sadržaja basne učenika romske nacionalne manjine* // urednika Ana Saulačić. Kurikulum knjižničnog odgoja i obrazovanja - put prema kritičkom mišljenju, znanju i osobnom razvoju. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017., str. 99

⁴⁰ Ibid., str.104

⁴¹ Ibid., str.104

⁴² O časopisu. Vjesnik bibliotekara Hrvatske. Preuzeto s: <https://www.hkdrustvo.hr/vjesnik-bibliotekara-hrvatske/index.php/vbh/about> (2.8.2019.)

oni će pomoći napretku naših biblioteka i bibliotekarske struke.”⁴³ Časopis je namijenjen objavi znanstvenih i stručnih radova iz područja knjižničarstva i informacijskih znanosti te svi članci prolaze postupak recenzije. Objavljeni časopis se izdaje u tiskanom izdanju, a za razdoblje od 2003. do 2019. godine, odnosno od 46. do 62. godine objavljivanja, postavlja se i na mrežne stranice Hrvatskog knjižničarskog društva. Pregledani su članci objavljeni od 1. broja 1950. godine do trenutno aktualnog 62. sveska, odnosno 1. broja 2019.godine.

Pronađeno je osam relevantnih članka koja se tiču nacionalnih manjina i rada knjižnice. Prikaz analiziranih radova prati kronološki redoslijed objave radova.

Članak “Potrebe narodnosti za knjigom i informacijama”⁴⁴ iz 1987. godine autorice Đurđe Mesić prenosi prijedloge iz iskustva inozemnih stručnjaka na koji način se knjižnica treba organizirati i pobrinuti za svoje korisnike pripadnike nacionalnih manjina. Autorica daje podatke o rasprostranjenosti manjina po županijama i gradovima, pojašnjava stanje knjižnica po pitanju usluga za manjine u Hrvatskoj i daje prijedloge za unaprijeđenje: osiguravanje fonda knjiga na jeziku nacionalnih manjina, organizaciju nabave knjiga preko Nacionalne i sveučilišne knjižnice, utemeljivanje središnjih knjižnica za manjine te osmišljavanje programa u skladu s potrebama manjina. Nadalje, autorica daje prikaz modela primijenjenog u Mađarskoj.

“Knjižnice nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj”⁴⁵ Bubuqe Kelmendi opisuje različita stajališta prema nacionalnim manjinama te daje prikaz razvoja smjernica i usluga inozemnih knjižnica s fokusom na multikulturalnost. Također, predstavljen je rad hrvatskih knjižnica, odnosno uloge središnjih knjižnica nacionalnih manjina. Preporuka je da voditelj knjižnice zna jezik manjine te prati i odgovara na potrebe korisnika u obliku nabave fonda, kulturnih djelatnosti, uspostavljanje suradnje s ostalim knjižnicama, promoviranja knjige i čitanja na manjinskom jeziku i slično. Autorica opisuje rad središnjih knjižnica talijanske, češke, srpske, austrijske, ruske i ukrajinske, albanske, slovenske, mađarske, slovačke i židovske nacionalne manjine.

⁴³ Uredništvo. Uvodna riječ. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 1, 1-3(1950), str.1-4.

⁴⁴ Mesić, Đ. Potrebe narodnosti za knjigom i informacijama i uloga narodne knjižnice : usporedba stanja u Hrvatskoj s modelom u Mađarskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 30, 1/4(1987), str. 73-85

⁴⁵ Kelmendi, B. Knjižnice nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 40 (1997), 3/4, str. 31-60

Članak “Knjižnice u suvremenim multikulturalnim društvima – s osvrtom na knjižnice u Puli”⁴⁶, autora Brune Dobrića problematizira globalizaciju i njen utjecaj na informacijske procese i očuvanje multikulturalnosti. Multikulturalno knjižničarstvo podrazumijeva poznavanje jezika, običaja i kulture manjina, ali i obrazovanje i senzibiliziranje javnosti o manjinama. Autor daje kratki povijesni pregled razvoja multikulturalnih knjižnica u Puli, uvid u tadašnje stanje u Hrvatskoj, ali i postavlja pitanje o izazovima budućnosti takvih knjižnica.

“Multikulturalne knjižnične usluge: istraživanje informacijskih potreba i ponašanja pripadnika jezičnih manjina u Osječko-baranjskoj županiji”⁴⁷ grupe autora Faletar Tanacković, Lacović i Stanarević iz 2011. godine je izvorni znanstveni rad. Postavljena hipoteza je kako “pripadnici manjina, unatoč višegeneracijskom životu u Republici Hrvatskoj, imaju potrebu za informacijama i građom na majčinskom jeziku, ali i da nedovoljno (u kvantitativnom i kvalitativnom smislu) u tu svrhu koriste knjižnice jer svoje informacijske potrebe češće zadovoljavaju drugim izvorima.”⁴⁸ Uvodno, autori analiziraju i do tad objavljene radove na temu knjižnica i manjina. U istraživanju su sudjelovali pripadnici tri najbrojnije manjine: srpske, mađarske i slovačke. Postavljena hipoteza je potvrđena te autori sugeriraju vidljiviju promociju središnjih knjižnice te suradnju knjižnica i udruga na lokalnoj, regionalnoj, državnoj razini i međudržavnoj razini. Romska manjina nije bila fokus ovoga rada.

“Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica”⁴⁹ grupe autora Faletar, Faletar Tanacković i Lacović, objavljen 2012. godine, istražuje “na koji način hrvatske narodne knjižnice odgovaraju na izazove multikulturalnog društva, posebice u odnosu na prisutne etničke i nacionalne manjine.”⁵⁰ Autori uvodno daju kratki prikaz razvoja multikulturalnosti u knjižnicama u SAD-u, Velikoj Britaniji, Australiji i Kanadi te Hrvatskoj. Provedenim istraživanjem zaključuju kako unatoč postojanju svijesti o važnosti multikulturalnosti i

⁴⁶ Dobrić, B. Knjižnice u suvremenim multikulturalnim društvima – s osvrtom na knjižnice u Puli. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 42, 1-4 (1999.), str. 17–31.

⁴⁷ Sanjica Faletar Tanacković, Darko Lacović, Snježana Stanarević, Multikulturalne knjižnične usluge : istraživanje informacijskih potreba i ponašanja pripadnika jezičnih manjina u osječko-baranjskoj županiji. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), 49-94

⁴⁸ Ibid., str.50

⁴⁹ Ivana Faletar, Sanjica Faletar Tanacković, Darko Lacović, Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 3/4(2012), 153-188

⁵⁰ Ibid., str.153

inkluziji i integraciji manjina ti stavovi nisu vidljivi u praksi. Autori nude smjernice kako poboljšati knjižnice u zadovoljavanju potreba svojih korisnika, pripadnika manjina. Romska manjina je spomenuta u statistici (korisnici knjižnice pripadnici nacionalne manjine te zastupljenost građe na romskom).

Članak “Strategija razvoja središnjih knjižnica nacionalnih manjina unutar mreže narodnih knjižnica”⁵¹ autorice Katarine Todocev Hlača utvrđuje ulogu središnjih manjinskih knjižnica i detektira postojeće propuste. Implementiranjem predložene strategije po pristupu L. Petrove (poznatiji kao “škola konfiguracije”) autorica predviđa “pretvaranja manjinskih knjižnica u informacijsko-metodičko središte kulturnog razvoja nacionalne manjine u konceptualnom, funkcionalnom, organizacijskom, konstruktivnom i tehnološkom smislu”.⁵² U Hrvatskoj je osnovano 10 središnjih knjižnica manjina: Mađara, Talijana, Čeha, Slovenaca, Albanaca, Rusina i Ukrajinaca, Nijemaca i Austrijanaca, Slovaka, Bošnjaka i Srba.⁵³

Članak “Multikulturalnost – most koji spaja knjižnice”⁵⁴ autorica Romane Horvat i Irene Ivković na primjeru Pučke knjižnice i čitaonice Daruvar opisuje uspostavljanje međukulturnog dijaloga unutar zajednice koju čine brojniji pripadnici manjine češke i bosanskohercegovačke nacionalnosti, a uz međunarodnu pomoć knjižnica iz Češke i Bosne i Hercegovine.

Bojan Lazić i Tatjana Aparac-Jelušić autori su članka “Organizacija i upravljanje zbirkama građe u knjižnicama škola koje provode nastavu na manjinskim jezicima u Republici Hrvatskoj: istraživanje”⁵⁵, objavljenog 2018. godine. Provedenim istraživanjem pokušalo se utvrditi “zadovoljavaju li postojeće zbirke u školskim knjižnicama potrebe svojih korisnika pripadnika nacionalnih manjina te na koji se način i uz koje poteškoće upravlja manjinskim zbirkama u školskim knjižnicama, kao i otkriti poteškoće u nabavi predmetne

⁵¹ Katarina Todocev Hlača, Strategija razvoja središnjih knjižnica nacionalnih manjina unutar mreže narodnih knjižnica. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), 45-66

⁵² Ibid., str 65

⁵³ Središnja knjižnica Roma je u procesu osnivanja. Preuzeto s: <https://phralipen.hr/2019/07/24/novo-mjesto-okupljanja-središnja-knjižnica-roma-u-republici-hrvatskoj/> (1.8.2019.)

⁵⁴ Romana Horvat, Irena Ivković, Multikulturalnost – most koji spaja knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), str 93–102

⁵⁵ Tatjana Aparac-Jelušić i Bojan Lazić, Organizacija i upravljanje zbirkama građe u knjižnicama škola koje provode nastavu na manjinskim jezicima u Republici Hrvatskoj: istraživanje. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 61, 1(2018), 1-36

građe.”⁵⁶ Istraživanje je pokazalo kako postoji niz problema, među kojima je i nedostatna knjižna građa na jeziku manjine. Autori potencijalno rješenje vide u kreiranju digitalizirane knjižne građe te konstantnom educiranju i usavršavanju knjižničara. Romska manjina u Hrvatskoj nema mogućnost obrazovanja na materinjem jeziku, stoga nije niti bila zastupljena u istraživanju.

Zbornici seminara “Arhivi, knjižnice, muzeji”

Zbornici “*Arhivi, knjižnice, muzeji*” zbornici su radova izloženih na seminaru “Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture.” Seminar se održava kontinuirano jednom godišnje od 1997. godine. Fokus seminara je na suradnji među institucijama u suvremenom informacijskom kontekstu. “Svrha seminara bila je okupiti stručnjake koji se bave teorijskim postavkama i njihovom primjenom u automatiziranoj obradi i korištenju građe u arhivima, knjižnicama i muzejima, motivirati sudionike da razmijene ideje, znanja i iskustva te utvrditi područja i razine suradnje u stvaranju i pristupu informacijama.”⁵⁷

Za potrebe ovog istraživanja pregledano je prvih 20 zbornika kroz 20 godina održavanja seminara (radovi drugog i trećeg seminara su objavljeni zajedno u dvobroju), odnosno pregledani su svi radovi objavljeni u zbornicima od 1998. godine do 2017. godine. Rezultati istraživanja pokazali su da niti jedan zbornik ne sadrži rad koji se tiče rada knjižnica s Romima niti općenito s nacionalnim manjinama.

Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje

Stručno-znanstveni časopis “*Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*” izlazi od 1997. godine s manjim prekidima (časopis nije izdan 2001. i 2002. godine). Predviđeno izlaženje je dva puta godišnje, no ponekad izlazi i kao dvobroj. Iako sam časopis u svome nazivu ima regionalnu odrednicu, sadržaj nije isključivo lokalno određen. Sadržaj i teme časopisa tiču se knjižničarstva općenito: iskustva, istraživanja, primjeri dobre prakse, realizirani projekti i predstavljanje različitih programa. Časopis je oblikovan od tematskog stručnog i obavijesnog dijela. Radovi prolaze postupak dvostruke recenzije te su

⁵⁶ Ibid., str.1

⁵⁷ O AKM-u. Arhivi knjižnice muzeji. Preuzeto s: <http://akm.hkdrustvo.hr/o-akm-u/> (10.8.2019.)

kategorizirani temeljem prijedloga recenzenta i odluke uredništva.⁵⁸ Do sada je objavljeno 20 brojeva, dio u tiskanom, a od 2005. godine i u elektroničkom obliku.

Već u drugoj godini izlaženja časopisa, u članku "Mogućnosti suradnje između Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Županijske knjižnice "Csorba Győző" Pečuh: priča o dva grada"⁵⁹ autora Dragutin Katalenca, razmatra se međunarodna suradnja knjižnica, a s ciljem zadovoljavanja potreba korisnika mađarske nacionalne manjine u Hrvatskoj te hrvatske nacionalne manjine u Mađarskoj. Suradnja se odvijala kroz tri različite vrste razmjene: razmjena knjiga i periodike na materinjem jeziku, razmjena odnosno gostovanje pisaca u školama koje u većem broju pohađaju učenici manjine te razmjena knjižničara, posebice onih kojima su središte rada potrebe manjina. Autor daje preporuke za daljnju suradnju u vidu razmjene temeljne znanstvene i stručne literature, razmjena iskustava iz polja knjižničarstva te iniciranje i realiziranje zajedničkih projekata.

"Opskrbljivanje hrvatske narodnosti knjigama. Iskustvo bazične knjižnice u Mohaču"⁶⁰ opisuje razvoj knjižnice za pripadnike hrvatske i srpske nacionalnosti u Mađarskoj, a s ciljem očuvanja i njegovanja kulture materinjeg jezika. Slijedom navedenog organizirale su se književne večeri, stručni forumi, susreti s piscima, natjecanja, što je sve dovelo do uspješne suradnje na svim razinama u obrazovanju. Problem predstavlja nedostatak jasne organizacije i uloga osnivača i osiguravatelja financijskih sredstava što uzrokuje nemogućnost opskrbljivanja školskih knjižnica, uslijed čega učenici odrastaju i obrazuju se bez knjiga i knjižnica materinjeg jezika.

Člankom "Položaj knjiga za mađarsku narodnost u Republici Hrvatskoj"⁶¹ autorice Eme Varge dobivamo uvid u stanje knjižničkog fonda na mađarskom jeziku u Hrvatskoj.

⁵⁸ Mokriš, Svjetlana; Hasenay, Sanda. Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje: od 1997. do elektroničke inačice. // Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje 13/14, 1/2 (2009-2010), str. 9-18. Preuzeto s: http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/12/185-Mokris_Hasenay_2009-2010_1-2.pdf (10.8.2019.)

⁵⁹ Katalenca, Dragutin. Mogućnosti suradnje između Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Županijske knjižnice "Csorba Győző" Pečuh: priča o dva grada. // Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje 2, 2 (1998), str. 74-89. Preuzeto s: http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/54_Katalenca_1998_2.pdf (10.8.2019.)

⁶⁰ Kovács, Sándorné. Opskrbljivanje hrvatske narodnosti knjigama. Iskustvo bazične knjižnice u Mohaču = A horvát kisebbség könyvtári ellátásának báziskönyvtári tapasztalatai. // Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje 2, 2(1998) str 60-67

⁶¹ Varga, Erna. Položaj knjižnica za mađarsku narodnost u Republici Hrvatskoj – Županija osječko –baranjska = A horvátországi magyar kisebbség könyvtárainak helyzete – Eszék –baranya megye. // Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje 2, 2(1998), str. 90 - 97

Nabava knjiga se temelji na kupovini (financije osigurane od strane Vlade RH), na direktnoj suradnji s mađarskim izdavačem te organiziranom akcijom prikupljanja knjiga u Mađarskoj. Nadalje, opisano je uspostavljanje međunarodne suradnje (između knjižnica Belog Manastira i knjižnice iz Mohača te knjižnice Osijek i knjižnice u Baji). Planirano je uspostavljanje mreže knjižnica koje posjeduju fond knjiga na mađarskom jeziku, dodatne edukacije za knjižničare tih knjižnica te preuređivanje knjižnice u Baji.

Članak "Mogućnosti uspostavljanja knjižnične djelatnosti na području Baranje s naglaskom na mađarsku kulturnu zajednicu"⁶² grupe autora Zabján, Kretić-Nadž i Miklós, otvara pitanje pristupa i dostupnosti informacija u multikulturalnoj zajednici, a na primjeru konkretnog položaja Mađara kao manjine u Baranji. Iako je mreža knjižnica funkcionirala, uništena je ratom. Kao dio odgovora na potrebe svoje zajednice vide Središnju knjižnicu Mađara u Belom Manastiru, ali i utemeljivanjem bibliobusne službe, odnosno stvaranjem višejezičnog fonda, usavršavanjem knjižničara te ostvarivanjem dijaloga s općinama u kojima bi djelovali. Smatraju da bi se time snažnije i bolje doprinijelo osiguravanju dostupnosti svih vrsta informacija te promicanju kulturne baštine i razvijanju multikulturalnosti.

"Knjižnične usluge za nacionalne manjine u Mađarskoj"⁶³ autorice Erzebet Bosz-Kovacs, opisuje povijesni razvoj knjižnica nacionalnih manjina i konkretno knjižnice Južnih Slavena. Sredstva koja dodjeljuje država su se pokazala nedostatnima te se knjižnice oslanjaju na prijateljske odnose s matičnim državama i uz pomoć međunarodnih ustanova. Uslijed asimilacije, potrebe manjina za knjižničnim uslugama na materinjem jeziku su sve manje te su najtraženije u naseljima s organiziranom manjinskom školom. Iako su organizirani programi kao što su natjecanje "Govorimo lijepo hrvatski", "Pričaj mi, bako" kao projekt kojim su se jačali odnosi između institucija i djelatnika s obiteljima i zajednicom, potrebni su dodatni napor za očuvanjem jezika i kulture te se predlaže osnivanje bibliobusne službe, nabava multimedijske građe, stvaranje online baze podataka te organiziranje različitih kulturnih manifestacija.

⁶² Zabján, Andrea; Kretić-Nadž, Marija; Miklós, Renáta. *Mogućnosti uspostavljanja knjižnične djelatnosti na području Baranje s naglaskom na mađarsku kulturnu zajednicu = Magyar kulturális közösséget szolgáló könyvtári ellátás megvalósításának lehetőségei Baranyában.* // *Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje* 2, 2 (1998), str. 133-147. Preuzeto s: http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/07/130_Zabjan_Kretic-Nad_Miklos_2004_1.pdf (10.8.2019.)

⁶³ Bósz-Kovács, Erzsébet. *Knjižnične usluge za nacionalne manjine u Mađarskoj = Magyarországi nemzetiségek könyvtári ellátása.* *Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje* 8, 1(2004) str 149-161

U članku "Središnja knjižnica Slovaka u Republici Hrvatskoj kao promicatelj knjižničnih usluga za nacionalne manjine i ideja jednakopravnog pristupa znanju i informacijama"⁶⁴ autorice Ružice Vinčak definiraju se zadaće i uloga knjižnice za slovačku nacionalnu manjinu. Uočeno je asimiliranje manjine te sve manji broj korisnika koji mogu koristiti knjižničnu građu uslijed nepoznavanja materinjeg jezika. Kako bi zaustavili taj trend, knjižnica dugoročno planira aktivno uključivanje u proces opismenjavanja organizacijom radionica i tečajeva te suradnjom s obrazovnim ustanovama na svim razinama, od predškole do fakulteta.

Članak "Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju"⁶⁵ autorice Ivane Raković Leskovar obrađuje temu provođenja inkluzivnosti u obrazovnom sustavu te ulogu školsku knjižnice. Autorica analizira zakonske i normativne akte te zaključuje kako unatoč prepoznatoj potrebi za inkluzijom marginaliziranih i učenika s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, ista je ostvarena tek u radu edukacijsko-rehabilitacijskih stručnjaka. Iako se u propisima rada knjižničara izrijekom nigdje ne navodi koncept inkluzivnosti, autorica uočava veliki potencijal školske knjižnice u tom aspektu, konkretno u radu s učenicima, a u vidu provođenja slobodnog vremena učenika u knjižnici te suradnje s drugim učiteljima i suradnicima. Ipak, navodi kako "mogućnost utjecaja školskog knjižničara i načine provedbe aktivnosti vezanih uz inkluzivno obrazovanje zahtijevaju nova istraživanja koja u Republici Hrvatskoj do sada nisu provedena."⁶⁶

Knjižničar/Knjižničarka

Časopis "*Knjižničar/Knjižničarka*"⁶⁷ izdaje Knjižničarsko društvo Rijeka. Riječ je o e-časopisu koji je počeo izlaziti 2009. godine. Predviđeno je da časopis izlazi jednom godišnje. Međutim, 2011. godine časopis nije izdan. Iako je uredništvo regionalno knjižničarsko društvo te putem časopisa obavještavaju o relevantnim vijestima i događajima iz Primorsko

⁶⁴ Vinčak, Ružica. Središnja knjižnica Slovaka u Republici Hrvatskoj kao promicatelj knjižničnih usluga za nacionalne manjine i ideja jednakopravnog pristupa znanju i informacijama = Horvátország Szlovák könyvtára a nemzeti kisebbségek könyvtári szolgáltatásainak és a tudáshoz és információkhoz való egyenjogú hozzáférés ötleteinek előbbrevivője. Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje 9/10, 1/2(2005/2006), str 13 – 21

⁶⁵ Raković Leskovar, Ivana. Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju. // Knjižničarstvo - glasnik društva knjižničara Slavonije i Baranje 22, 1/2 (2018), str. 29-43. Preuzeto s: <http://nova.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2019/06/311-Rakoni%C4%87.pdf> (10.8.2019.)

⁶⁶ Ibid., str. 40.

⁶⁷ Časopis. Knjižničarsko društvo Rijeka. Preuzeto s: http://kdr.hr/?page_id=15 (21.8.2019.)

– goranske županije, časopis nije isključivo lokalan. Časopis tematski okuplja autore i radove iz knjižničarstva, knjižnične i informacijske znanosti. Za potrebe ovog istraživanja pregledano je svih 9 brojeva, izdanih od 2009. do 2018. godine. Pronađen je jedan relevantan članak koji se bavi radom u školskoj knjižnici talijanske manjine.

U članku “(Ne)dosegnutim standardima usprkos – školska knjižnica TSS Dante Alighieri Pula”⁶⁸ autorica Elda Pliško Horvat uspoređuje propisane standarde s realnim stanjem školske knjižnice. Riječ je o talijanskoj srednjoj školi u kojoj se nastava odvija po modelu A, odnosno na jeziku manjine, u ovom slučaju talijanskom. Jedan od specifičnih problema s kojim se u školi suočavaju je nepostojanje udžbenika na talijanskom jeziku. Navedeni problem pokušava se svladati donacijama udžbenika iz Italije, međutim zbog nepodudaranja talijanskih i hrvatskih obrazovnih programa primljeni udžbenici se ponajviše koriste kao dopunski materijal. Nadalje, autorica opisuje standarde koji se tiču školske knjižnice i odstupanja od istih te naglašava važnost educiranja knjižničara formalnim, neformalnim ili informalnim putevima. U ovoj školskoj knjižnici djelatnici su dužni pohađati i stručna usavršavanja namijenjena upravo školama manjina. Na kraju, autorica zaključuje kako je vrijeme za osuvremenjivanje postojećih standarda.

Publikacije iz domene obrazovanja dostupne na portalu Hrčak

Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa, odnosno Hrčak, okuplja časopise koji nude otvoreni pristup svojim radovima. Otvoreni pristup podrazumijeva “slobodan, besplatan i neometan mrežni pristup digitalnim znanstvenim informacijama koji omogućava čitanje, pohranjivanje, distribuciju, pretraživanje, dohvaćanje, indeksiranje i/ili drugo zakonito korištenje.”⁶⁹ Na portalu Hrčak trenutno je moguće pronaći 478 časopisa, odnosno 206 106 objavljenih radova s cjelovitim tekstem.⁷⁰

Za potrebe ovog rada na portalu Hrčak traženi su članci s ključnim riječima “Romi” ili “roms*”. Pretraživanje je potom suženo na članke objavljene u časopisima iz područja

⁶⁸ Pliško Horvat, Elda. (Ne)dosegnutim standardima usprkos – školska knjižnica TSS Dante Alighieri Pula. // Knjižničar/ka 9, 9 (2018), str. 38-48. Preuzeto s: <http://www.kdr.96.lt/Casopis-KDR-2018.pdf> (21.8.2019.)

⁶⁹ Hrvatska deklaracija o otvorenom pristupu. Deklaracija. Preuzeto s: <https://www.fer.unizg.hr/oa2012/deklaracija#>

⁷⁰ O Hrčku. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/> (19.8.2019.)

pedagogije. U trenutku istraživanja portal je obuhvaćao 38 pedagoška časopisa,⁷¹ od čega je aktivno njih 24. Izvršenom pretragom po zadanim kriterijima rezultiralo je pronalaskom 16 članaka. Jedan od članaka nije nudio mogućnost pristupa cjelovitom tekstu te je izuzet iz istraživanja.⁷² Preostali članci su potom analizirani s ciljem da se utvrdi prepoznatost uloge i potencijala školske knjižnice u odgoju i obrazovanju Roma od strane pedagoške struke. Analizirani članci prikazani su kronološkim redoslijedom.

Članak “Projekt u romskom naselju Lončarevo”⁷³ govori o uspostavljanju vrtića i male škole u romskom naselju, a pisan je u formi intervjua s voditeljicom ustanove. Voditeljica, koja je ujedno i socijalna pedagoginja, pojašnjava da je projekt organiziran u dva dijela: rad s djecom i rad s roditeljima. Aktivnosti koje provode su između ostalog i čitanje i slušanje priča, razgovor o likovima iz priča, scenske igre, terapijske igre, učenje hrvatskog jezika. Upravo nepoznavanje hrvatskog jezika prepoznato je kao jedan od većih problema prilikom polaska učenika romske manjine u obrazovni sustav: “Romima je, naime, najteže kad krenu u prvi razred osnovne škole. Zbog nepoznavanja hrvatskog jezika i nerazvijenih odnosa s djecom hrvatske nacionalnosti osjećaju se vrlo usamljeno i odbačeno.”⁷⁴ Iako su vidljive aktivnosti koje se provode uz knjigu, nije prepoznat potencijal suradnje niti s školskom niti s narodnom knjižnicom.

Članak “Razvoj mogućnosti za romsku djecu u hrvatskim vrtićima i školama”⁷⁵ Jagode Novak opisuje projekt “Instituta otvoreno društvo” s ciljem kvalitetnijeg učinka obrazovanja romske populacije u Baranji između 2002. i 2004. godine. Projekt je proveden na dvije razine: izravno s polaznicima predškole i njihovim roditeljima te s odgojno-obrazovnim djelatnicima (odgajateljima, učiteljima, ravnateljima). U članku se ne spominje suradnja s knjižnicama.

⁷¹ Popis u prilogu

⁷² Izuzet članak: Hodžić, Lejla; Dedić Bukvić, Emina. Osposobljavanje pripadnika romske populacije za uključivanje na tržištu rada. *Andragoški glasnik*. 15, 1/2 (2011)

⁷³ Belicza Tomljenović, Biserka. Projekt u romskom naselju Lončarevo. // *Dijete, vrtić, obitelj* : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima. 5, 17(1999), str.15-16

⁷⁴ *Ibid.*, str. 16

⁷⁵ Novak, Jagoda. Razvoj mogućnosti za romsku djecu u hrvatskim vrtićima i školama. // *Djeca u Europi*. 2, 3(2010), str. 21. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/144610> (14.08.2019.)

Članak “Percepcija učenika Roma o važnosti obrazovanja”⁷⁶ autora Gorana Lapata i Hrvoja Šlezaka donosi rezultate istraživanja o važnosti obrazovanja provedenog među romskim učenicima viših razreda osnovne škole. Iako su svi učenici izrazili da vole ići u školu, postoje strukturalni problemi koji im otežavaju uspješno obrazovanje: jezična barijera, nedostatak pomoći u učenju, neobrazovana obitelj i okolina, nekompetentnost obrazovnih djelatnika za specifičnosti rada s Romima... Iako učenici proklamiraju važnost obrazovanja, nedostaju primjeri zaposlenih Roma koji su upravo obrazovanjem ostvarili bolji život. Naime, neki učenici iskazuju da ne vide bolju budućnost nakon završetka školovanja što upućuje na potrebu za sveobuhvatnom i sustavnom inkluzijom romske populacije na svim razinama. Unutar obrazovnog sustava potrebno je implementirati promjene u vidu edukacije odgajatelja i učitelja kako bi bili kompetentni nositi se sa specifičnostima obrazovanja romske djece. Među preporukama za učitelje su usvajanje romskog jezika i kulture, izrazita fleksibilnost u radu, razvoj vještine upostavljanja odnosa i ostvarivanja suradnje s romskim roditeljima.

Obrazovna politika susjedne države s obzirom na romsku manjinu predstavljena je u članku “Zastupljenost romske djece u obrazovnom sustavu Srbije”,⁷⁷ autora Stanka Cvjetićanina i Vesne Živanović. Autori navode prepreke s kojima se romski učenici suočavaju: “siromaštvo, diskriminacija, nedovoljna pripremljenost za polazak u školu, nepoznavanje jezika, nedovoljna motiviranost roditelja za obrazovanje djece, osobito djevojčica, nefleksibilnost obrazovnog sustava prema potrebama romske djece, nedovoljna educiranost nastavnog kadra.”⁷⁸ Navodi se kreiranje zakonodavnog odgovora na pitanje romskog obrazovanja iz 2005. godine u vidu “Jedinstvenog akcijskog plana za unapređivanje obrazovanja Roma u Republici Srbiji”. Poboljšanje obrazovanja romske populacije se očekuje implementacijom sljedećih koraka: motiviranjem roditelja i podizanjem svijesti o važnosti obrazovanja; uključivanjem u predškolski program; osiguravanjem besplatnih udžbenika, materijala za rad, užine, prijevoza; senzibilizacijom neromskog stanovništva; održavanjem edukativnih radionica izvan škole (razvoj grafomotorike, pomoć u učenju, razvoj socijalnih vještina i samopouzdanja, odlazak u kulturne institucije, posjet neromskim obiteljima); angažiranjem romskih pomagača. Knjižnice se spominju kao mjesta realizacije

⁷⁶ Lapat, Goran; Šlezak, Hrvoje. The Roma students' perception of the importance of education. // *Metodički obzori*. 6, 1(2011), str 81 -93

⁷⁷ Cvjetićanin, Stanko; Živanović, Vesna. Zastupljenost romske djece u obrazovnom sustavu Srbije. // *Napredak*. 153, 1(2012), str. 53-76

⁷⁸ *Ibid.*, str.54

programa: “U pripremi romske djece treba koristiti i druge adekvatne prostorne kapacitete izvan institucija (knjižnice, mjesne zajednice, montažni objekti u romskom naselju, putujući vrtići i slično).”⁷⁹

Članak “Učenje jezika i romski učenici – primjer Slovenije”⁸⁰ autora Čagran, Jazbec i Lipavic Oštir predstavlja rezultate istraživanja provedenog među romskim i neromskim učenicima o učenju stranog jezika. Ističe se specifičnost položaja romskih učenika koji moraju pratiti obrazovni proces na njima stranom jeziku (u konkretnom slučaju slovenskom), a koji nisu svladali u dovoljnoj mjeri da bi učenje bilo uspješno. Pretpostavka za učenje drugog stranog jezika je ovladavanje vještinom prvog jezika, što je vidljivo kao dvostruka prepreka: učitelji najčešće strani jezik objašnjavaju koristeći se prvim jezikom (slovenskim) dok je za Rome problematično ovladavanje znanjem i svog romskog jezika, jer je isti nestandardiziran i temelji se na usmenoj predaji. Obrazovnoj politici je potrebna promjena, jer učitelji “ne posjeduju odgovarajuće vještine, metodiku, iskustvo i strategije rada za višekulturalne razrede.”⁸¹

Članak “Pogled izbliza na romsku djecu i njihove obitelji”⁸² autorice Mihaele Ionescu donosi opći prikaz problema s kojima se susreću romske obitelji i specifično romska djeca na području Europe. Osim diskriminacije romske obitelji nailaze na prepreke prilikom pokušaja ulaska u sustav obrazovanja i u vidu segregacije. Budući da najčešće žive u ruralnim područjima, pristup predškolskim ustanovama je otežan jer ili takvih ustanova na njihovom području nema ili im nisu pristupačne uslijed jezične barijere i popratne birokracije. Zbog nedostatka materijalnih sredstava koje često uzrokuju socijalnu isključenost i diskriminaciju romski roditelji odbijaju upisati djecu u predškolske ustanove, a povrh svega često ih smatraju i nekorisnima, a uslijed slabe prilagodbe specifičnim potrebama romske djece. Ukazuje se potreba za sveobuhvatnim pristupom rješavanja problematike Roma na razini države i ostvarivanja zajamčenih prava, ali i angažiranjem romske zajednice da postanu aktivni sudionici osnivanja ustanova i pružanja usluga (kao romski pomagači i asistenti, predstavnici Roma i medijatori).

⁷⁹ Ibid., str. 67

⁸⁰ Jazbec, Saša; Čagran, Branka; Lipavic Oštir, Alja. Language Learning and Roma Pupils – the Case of Slovenia. // Croatian Journal of Education. 15, 3(2013), str. 655-692

⁸¹ Ibid., str. 691

⁸² Ionescu, Mihaela. "Pogled izbliza na romsku djecu i njihove obitelji." // Djeca u Europi. 6, 11(2014), str. 18. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/145166> (25.08.2019.)

Člankom “Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece”⁸³ autorica Maja Kutnjak ukazuje na povezanost socioekonomskog statusa obitelji i razvoja djece te njihove uspješnosti u obrazovanju. Provedenim istraživanjem zajednice u romskom naselju Piškorovec utvrđeno je kako među ispitanicima 75 % romskih roditelja nema završenu osnovnu školu, dok ih je nešto više od 30 % nepismeno.⁸⁴ Uslijed dobivenih rezultata pristupilo se izradi programa opismenjavanja roditelja na dvije razine: radionicama opismenjavanja roditelja te zajedničkim radionicama roditelja i djece podučavanjem roditelja vještinama kojima se potiče dječji jezično-govorni razvoj, ali i stvara kvalitetniji odnos. U školskom projektu sudjelovali su učitelji razredne nastave, romski pomagači i stručni suradnici, a sam projekt ostvaren je u suradnji s županijom, općinom i pučkim otvorenim učilištem. Uloga knjižnice istaknuta je u više navrata: kao nositeljice važne uloge u djetetovu jezičnom razvoju i razvoju pismenosti, u formi učioničke knjižnice gdje bi roditelji mogli posuditi knjige (budući da su nepismeni roditelji rjeđe članovi knjižnica ili im na drugi način nisu dostupne), kao knjižnica igračaka, gdje za vrijeme dok se djecom bave asistenti roditelji prolaze kroz različite radionice i programe (opismenjavanje, odgojno savjetovalište, zdravstvena edukacija...).

Članak “Krenimo zajedno: razvoj poticajnog obiteljskog okruženja i škola spremnih za djecu i njihove obitelji”⁸⁵ opisuje uspješno proveden projekt u više osnovnih škola u kojima je organizirana predškola koju pohađaju djeca Romi. Radionice su organizirane i za roditelje i za odgajatelje i učitelje. Iako je naglašen aspekt predčitalačkih, odnosno razvoj jezičnih kompetencija i u tu svrhu korištenje slikovnica, nije uzeta u obzir uloga i potencijal školske knjižnice za provođenje navedenih programa.

Članak “Hrvatski kao nematerinski jezik – recepcija studenata Učiteljskog fakulteta”⁸⁶ donosi rezultate istraživanja studenata Učiteljskog fakulteta, a po pitanju problematike obrazovanja učenika romske nacionalnosti. Istaknut je problem dvojezičnosti, odnosno nedovoljnog poznavanja hrvatskog jezika te svim daljnjim negativnim posljedicama nedovoljne jezične pripremljenosti. Istraživanjem se dolazi do zaključka da se studenti,

⁸³ Kutnjak, Maja. Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece. // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 52, 1(2016), str.127-139

⁸⁴ Ibid., str. 134

⁸⁵ Pučko otvoreno učilište Korak po korak Zagreb. Krenimo zajedno: razvoj poticajnog obiteljskog okruženja i škola spremnih za djecu i njihove obitelji. // Dijete, vrtić, obitelj. 21, 83(2016), str.10

⁸⁶ Turza Bogdan, Tamara; Cvikić, Lidija; Svetec, Marta. Croatian as a Second Language – Faculty of Teacher Education Students’ Views. // Croatian Journal of Education. 19, 1(2017), str. 95-114

odnosno budući odgajatelji i učitelji razredne nastave, ne osjećaju kompetentno za rad s učenicima Romima. Time je uočena potreba za dodatnom edukacijom budućih (i sadašnjih) učitelja u aspektu hrvatskog kao stranog jezika, a kako bi se uspješno prilagodili učenicima inojezičarima te stvorili drugačije i primjerenije kurikulume.

“Magnet-škole kao mogući model obrazovne desegregacije i socijalnog uključivanja romske djece u Hrvatskoj”⁸⁷ autorice Maje Kutnjak Vrtarić ističe obrazovanje kao nezamjenjiv mehanizam za poboljšanje romskog položaja te obrazlaže argumente za uvođenje magnet-škola u Hrvatskoj. Magnet-škole kreirane su u Sjedinjenim Američkim Državama krajem 1960-ih kao odgovor na do tad provođenu rasnu segregaciju. Implementacija ovakvog školskog sustava podrazumijeva sustavnu promjenu u načinu na koji vidimo škole. Ova škola nudi specifičan kurikulum i integrirano obrazovanje, kojima se pokušava osigurati kvaliteta, jednakost i akademska uspješnost za svu djecu. Ističe se potreba za dodatnom edukacijom odgajatelja, učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja, kako bi stvorili kompetencije za rad u višejezičnoj multikulturalnoj sredini.

Članci “Udomiteljstvo iz perspektive udomitelja Roma u romskim naseljima u Međimurskoj županiji”,⁸⁸ “Iskustvo rada socijalnih radnika s romskim obiteljima”,⁸⁹ “Mišljenja Roma i ostalog stanovništva Istre o pojedinim aspektima informiranosti javnosti od strane policije u kontekstu obrazovanja i etničke diskriminacije”,⁹⁰ “Postupanje policije kao mogući indikator institucionalnog ekstremizma”⁹¹ i “Percepcija javnosti o romskoj manjini u Međimurskoj županiji”⁹² nisu direktno vezani uz obrazovanje Roma, iako se obrazovanje spominje u radovima kao jedna od komponenti njihovog položaja u društvu i to najčešće u vidu statistike. S obzirom na to da se radovi ne bave obrazovanjem i obrazovnim sustavom *per se*, navedeni članci nisu uključeni u analizu.

⁸⁷ Kutnjak Vrtarić, Maja. Magnet-škole kao mogući model obrazovne desegregacije i socijalnog uključivanja romske djece u Hrvatskoj. // Školski vjesnik, 66, 3(2017), str. 423-441. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/193313> (16.08.2019.)

⁸⁸ Krčar, Mateja; Laklija, Maja. Udomiteljstvo iz perspektive udomitelja Roma u romskim naseljima u Međimurskoj županiji. // Kriminologija i socijalna integracija. 26, 2(2018), str.160-182

⁸⁹ Elijaš, Mirna; Laklija, Maja. Iskustvo rada socijalnih radnika s romskim obiteljima. // Socijalne teme : Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti. 1, 1(2014), str.116-134

⁹⁰ Radetić-Paić, Mirjana. The Roma And Other Istrian Residents’ Opinions About Some Aspects Of The Level Of Information Of The Public By The Police In The Context Of Education And Ethnic Discrimination. // Metodčki obzori: Metodčki obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu. 9, 5(2010), str.19-30

⁹¹ Radetić-Paić, Mirjana; Police Procedure As A Possible Indicator Of Institutional Extremism. // Metodčki obzori : časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu. 16, 7(2012), str.25-36

⁹² Tomšić, Mihael, Bakić-Tomić, Ljubica. The perception of the public about the Roma minority in the field Međimurje county. // Media, culture and public relations, 6, 2 (2015), str.172-180

Rasprava

Provedeno istraživanje obuhvatilo je radove izdane u pet publikacija iz područja knjižničarstva te radove objavljene u časopisima iz područja obrazovanja dostupne na portalu Hrčak. Odabranim publikacijama obuhvatio se vremenski period od 1950. do 2019. godine. Ipak, prvo problematiziranje nacionalnih manjina i knjižnica je članak objavljen 1987. godine u *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* "Potrebe narodnosti za knjigom i informacijama i uloga narodne knjižnice: usporedba stanja u Hrvatskoj s modelom u Mađarskoj." Nadalje, u jednoj od odabranih knjižničarskih publikacija (zbornik seminara *Arhivi, knjižnice, muzeji*) nije pronađen niti jedan relevantan članak. Analiza publikacija iz područja bibliotekarstva i pedagogije rezultirala je pronalaskom ukupno 36 relevantnih članaka koji se bave konkretno Romima ili općenito nacionalnim manjinama i knjižnicama.

Analizom publikacija iz područja knjižničarstva pronađeno je 26 relevantnih članaka. Najviše članaka, njih 10, pronađeno je u zbornicima *Proletne škole školskih knjižničara*, od čega je polovica iz zbornika 2009. godine, što i ne iznenađuje budući da je te godine tema Proletne škole bila "Upravljanje znanjem školskog knjižničara u funkciji razvoja školskoga kurikulumu u ozračju interkulturalnog dijaloga." Od navedenih 10 članaka polovica se bavi općenito radom knjižničara s pripadnicima nacionalnih manjina, dok se u jednom slučaju ("Romsko srce", projekt unutar školskog projekta "Raznolika Rijeka") Romi kao nacionalna manjina spominju kao objekti učenja, ali i ne kao učenici koji bi bili aktivni sudionici projekta. Obrazovno-odgojnu situaciju s učenicima romske nacionalne manjine problematiziraju 4 članka, od čega tek 2 ("Slikovni rječnik hrvatsko-romski (bajaški) – "Vorbi dm sliš"" i "Istraživanje razine razumijevanja jezika i sadržaja basne učenika romske nacionalne manjine") obrađuju konkretan rad školske knjižnice s učenicima Romima. U oba rada navodi se specifičnost problema s kojima se kao prosvjetni djelatnici i knjižničari susreću u radu: hrvatski kao strani jezik, nepovoljno obiteljsko okruženje, neadekvatna podrška u djetetovu razvoju, roditelji koji su nepismeni ili niskog stupnja obrazovanja, siromaštvo.

Analizom *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* utvrđeno je 8 članaka koji problematiziraju odnos knjižnica i nacionalnih manjina. Velika većina, odnosno 7 članaka, se bavi središnjim knjižnicama nacionalnih manjina ili multikulturalnim uslugama narodnih knjižnica. Tek se jedan članak ("Organizacija i upravljanje zbirkama građe u knjižnicama škola koje provode

nastavu na manjinskim jezicima u Republici Hrvatskoj”) bavi nacionalnim manjinama i školskim knjižnicama. Istražujući školske knjižnice škola u kojima se manjine obrazuju po modelima A, B i C, odnosno u kojima je nastava ili određeni dio nastave organiziran na njihovom materinjem jeziku, autori su nužno izostavili romsku manjinu. Uslijed nestandardiziranosti romskog jezika ne postoje preduvjeti za organizaciju nastavnog procesa po navedenim modelima te romski učenici nastavu trenutno prate na hrvatskom jeziku.

Relevantni analizirani radovi iz časopisa *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje* najviše se bave mađarskom nacionalnom manjinom. Od pronađenih 7 članaka njih 4 je iz 1998. godine, a nastali su kao rezultat održane hrvatsko-mađarske knjižnične konferencije. S obzirom na to da je časopis regionalno određen, jasna je prevladavajuća pozornost koja se pridaje suradnji s mađarskom nacionalnom manjinom. Tek se jedan članak (“Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju”) bavi problematikom školskih knjižnica i nacionalnih manjina općenito. Ipak, u članku se romski učenici spominju tek kao marginalizirana skupina kojoj se treba prilagoditi u radu.

U časopisu *Knjižničar/Knjižničarka* pronađen je jedan relevantan članak (“(Ne)dosegnutim standardima usprkos – školska knjižnica TSS Dante Alighieri Pula”). Isti se bavi talijanskom nacionalnom manjinom i školskom knjižnicom u sastavu škole u kojoj se nastava odvija po modelu A. Prepoznati su problemi zajednički većini knjižnica koje opslužuju pripadnike nacionalnih manjina: nedostatak knjižne građe na materinjem jeziku i potrebom za dodatnom edukacijom i usavršavanjem knjižničara.

Pregledom časopisa iz područja pedagogije dostupnih u otvorenom pristupu na portalu Hrčak pronađeno je 10 relevantnih članaka. S obzirom na to da su kriteriji pretraživanja bili svi članci koji se tiču romske nacionalne manjine, istraživala se prepoznatost uloge školske knjižnice unutar obrazovnog sustava. Iako se mnogi članci tiču razvoja čitalačkih i jezičnih vještina, tek jedan članak (“Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece”) opisuje aktivnu ulogu školske knjižnice u radu s pripadnicima romske nacionalne manjine.

Sumiranjem navedenih rezultata, od analiziranih 36 članaka tek tri članka govore o školskoj knjižnici i radu s učenicima romske nacionalne manjine. To su članci: “Slikovni rječnik hrvatsko-romski (bajaški) – “Vorbi dm sliš””, “Istraživanje razine razumijevanja jezika i sadržaja basne učenika romske nacionalne manjine” i “Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece”.

Mogućnosti romske školske knjižnice

Na temelju provedenog istraživanja autorice Maje Kutnjak opisanog u članku “Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece” utvrđeno je kako 75% roditelja romske djece nema završenu osnovnu školu, dok ih je 30% nepismeno. Očekivano, roditelji romske djece nisu u mogućnosti pravodobno pružiti primjerene poticaje za rast i razvoj svoje predškolske djece. Djeca do uključivanja u odgojno-obrazovni program male škole, u trajanju od godinu dana, ne polaze nikakav organizirani oblik predškolskog odgoja i obrazovanja. Posljedično, djeca ulaze u sustav osnovnoškolskog obrazovanja s deficitom predčitalačkih i predmatematičkih vještina, s nedovoljnim poznavanjem hrvatskog jezika i smanjenim socijalnim kompetencijama. Djeca do polaska u malu školu imaju vrlo malo ili nikako kontakata sa slikovnicama ili drugim tekstualnim formama prilagođenim dječjem uzrastu: “Mnogoj djeci iz romskih obitelji, zbog izrazitog i dugotrajnog siromaštva u kojem žive, nedostaju poticaji za učenje kod kuće. Na primjer, većina djece iz obitelji Roma od 3. do 5. godine nema pristup slikovnicama i knjigama. Siromaštvo, loša prehrana, kao i manja obrazovanost roditelja, glavni su uzroci nejednakih šansi djece Roma u odnosu na ostalu djecu.”⁹³ Stoga odgojitelji veliki dio vremena posvećuju usvajanju higijenskih navika, socijalnih i komunikacijskih vještina, društvenih pravila i upoznavanju s priborom za pisanje i didaktičkim materijalom. Upravo deficit u usvojenosti navedenih vještina u prvom tromjesečju provođenja programa male škole onemogućuje odgojiteljima da se svakodnevno i kontinuirano bave usvajanjem predčitalačkih vještina. U program rada male škole stručni suradnik knjižničar može se uključiti provođenjem aktivnosti baziranih na upoznavanju sa slikovnicama te čitanju i interpretaciji bajki i priča. Knjižničar glasnim čitanjem djeci potiče njihov razvoj predčitalačkih vještina, proširuje vokabular i opća znanja. Nadalje, na taj način djeca se upoznaju s književnim jezikom što utječe i na bolje razumijevanje složenih rečeničnih struktura, dok se razgovorom nakon glasnog čitanja književnog teksta utječe i na razvoj dječjih kognitivnih sposobnosti.

Također, romski roditelji uviđaju potrebu za osnaživanjem uloge odgovornog roditelja i napredovanjem kako bi svojoj djeci mogli pružiti pomoć i podršku u obrazovanju. U lokalnoj zajednici trenutačno ne postoji organizirani oblik formalnog niti neformalnog

⁹³ Pučko otvoreno učilište Korak po korak Zagreb. Krenimo zajedno: razvoj poticajnog obiteljskog okruženja i škola spremnih za djecu i njihove obitelji. // *Dijete, vrtić, obitelj*. 21, 83(2016), str.10

obrazovanja u smjeru opismenjavanja te sve ovisi o angažmanu nevladinog sektora ili entuzijastičnih pojedinaca. Dosadašnji primjeri dobre prakse ukazuju na učinkovitost projekata usmjerenih na poticanje odgovornog roditeljstva, međutim izostaje održivost radi nedostatka kontinuirane, što financijske, a što logističke podrške. Dosadašnjim projektima značajno je poboljšana kvaliteta škole i roditelja koji otvoreno iskazuju potrebu za nastavkom organiziranog i strukturiranog rada u sigurnom okruženju školske ustanove. Godišnji plan i program stručnih suradnika predviđa suradnju kroz neposredan rad s roditeljima. Stoga, upravo stručni suradnici imaju mogućnost realizirati ovakve projekte. Provođene radionice općenito se sastoje od dva dijela. Prvi dio radionice se odnosi na razmjenu novosti i informacija vezano uz obiteljski život sudionika s posebnim naglaskom na aktivnosti provedene s djecom. Nakon toga voditelji izvode dva seta aktivnosti: aktivnosti za unaprijeđivanje predčitalačkih vještina i aktivnosti za unaprijeđivanje predmatematičkih vještina. Radi se o iznimno jednostavnim aktivnostima koje roditelji mogu provoditi sa svojom djecom bez obzira na razinu vlastite opismenjenosti. Cilj svake aktivnosti je naglasiti važnost provođenja kvalitetnog vremena s djetetom gdje je svaki trenutak prilika za zajedničko učenje. U drugom dijelu radionice obrađuje se odgojna tema koja se odnosi na specifične i svakodnevne situacije u odnosu roditelja i djece, kroz razmjenu iskustava i refleksiju o tome što jest i što nije učinkovito. Stručni suradnik knjižničar uključuje se kao moderator aktivnosti vezanih uz unaprijeđivanje predčitalačkih vještina. Dosadašnja praksa ukazuje na važnost osiguravanja didaktičkih slikovnica koje će roditelji ponijeti kućama i čitati svojoj djeci. Naime, kako navodi Kutnjak: “Dostupnost edukativnih materijala kod kuće (prvenstveno knjiga), roditeljska podrška učenju kroz zajedničke aktivnosti (npr. zajedničko čitanje knjiga) i pristup resursima izvan obiteljskog doma (npr. knjižnici, kazalištu) igraju važnu ulogu u razvoju djetetove pismenosti i jezičnog razvoja.”⁹⁴ Također, treba voditi i računa da su slikovnice sadržajno usmjerene na razvoj samopoštovanja djeteta, prihvaćanja različitosti i međusobnog uvažavanja. Knjižničar treba ukazati roditeljima i na navedene dodane vrijednosti književnog teksta i način približavanja i objašnjavanja istoga predškolskom djetetu.

S obzirom na visoku učestalost stupanja mladih Roma u maloljetničke brakove i zasnivanja obitelji u ranoj dobi, neophodno je posvetiti posebnu pozornost pružanja podrške mladim roditeljima, osobito mladim očevima. Romska zajednica je visoko patrijarhalno

⁹⁴ Kutnjak, Maja. Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece. // Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 52, 1(2016), str.128

ustrojena, što znači da se od muškarca očekuje osiguravanje materijalnih dobara, dok skrb o domaćinstvu i odgoju djece u potpunosti preuzima majka. Romski mladići odrastaju u obiteljima gdje su jasno naznačene i strogo odijeljene rodne uloge, što oni prihvaćaju kao datost i ne dovode u pitanje. Međutim, njihovi postupci i odnos prema majci djeteta od samog početka trudnoće te odnos koji njeguju s djetetom od rođenja značajno utječu na kvalitetu života kako djece tako i cijele obitelji. Trenutačno u lokalnoj zajednici ne postoji organizirani oblik formalnog niti neformalnog oblika rada u smislu pružanja podrške romskim mladićima u pripremanju za uključivanje u partnerske odnose i preuzimanje roditeljske odgovornosti. Primjer dobre prakse je suradnja nekoliko škola Međimurske županije s organizacijom *Status M* iz Zagreba. Organizacija *Status M* nositelj je licence na međunarodni program “Program T” koji se provodi u više od 15 zemalja diljem svijeta, a u Hrvatskoj se provodi pod imenom “Super tata”⁹⁵. Ciljevi radionica “Super tata” su: promicati pozitivno roditeljstvo i zdrav odnos očeva s djecom, poboljšati samopouzdanje i učinkovitost muškarca u brizi za dijete i razvoj djeteta te promicati rodnu ravnopravnost unutar roditeljskog para. Moderatori radionica koriste neformalne individualne metode učenja kako bi potaknuli diskusiju među mladim očevima i samorefleksiju. Naglasak je na temama iz svakodnevnog života s ciljem preispitivanja normi romske zajednice (pozitivno roditeljstvo, rješavanje sukoba s partnericom, nenasilna komunikacija, zauzimanje za sebe, financijska pismenost, osobna odgovornost, sudjelovanje u njezi i skrbi za zdravlje djeteta). Dosadašnji primjeri dobre prakse pokazali su postojanje potrebe i interesa romskih mladića za ovakvim aktivnostima. Međutim, navedene aktivnosti su uglavnom provođene u okviru projekata koji su završeni bez naznaka za nastavkom. Upravo knjižničar ima kompetencije za provođenje projekata ovakvog tipa uz suradnju s ostalim stručnim suradnicima.

Neposredan individualni i grupni rad učitelja i stručnih suradnika s romskim učenicima ukazuje i na potrebu afirmiranja romske zajednice kao punopravne, aktivno integrirane s većinskim stanovništvom. Romski učenici često iskazuju opterećenost negativnom percepcijom javnosti vezano uz vrijednosti i način života romske zajednice. Istovremeno, romski učenici i roditelji percipiraju škole kao mjesto susreta, razmjene i međusobnog obogaćivanja gdje se osjećaju sigurno i prihvaćeno. Stoga, škola treba prepoznati svoju snagu i mogućnosti te postati svojevrsna platforma za kvalitetne i održive aktivnosti koje će doprinijeti suradnji većinskog i manjinskog stanovništva koji živi na istom

⁹⁵ Projekt “Super tata bez prepreka”. Status M. Preuzeto s: <https://www.status-m.hr/super-tata-bez-prepreka/> (12.8.2019.)

prostoru. Jedan od načina afirmacije romske zajednice u percepciji većinskog stanovništva je isticanje uspješnih pojedinaca koji svojim radom i društvenim angažmanom doprinose kvaliteti života svoje obitelji i svoje zajednice. Primjerice, Romi koji se ističu svojim vještinama i talentima: studenti i visokoobrazovani, sportaši, glazbenici, umjetnici, obrtnici, društveno angažirani... Nadalje, važno je istaknuti Rome koji su polazili i završili matične škole i potom nastavili svoje obrazovanje te ih uključiti u aktivnosti s učenicima, trenutnim polaznicima škole. Svojim primjerom ukazuju na važnost obrazovanja i rada na sebi te mogu pružiti savjet i podršku učenicima kako bi se oduprli negativnim utjecajima i što lakše nosili sa specifičnostima života u romskoj zajednici. U suradnji sa školskim knjižničarom bivši učenici mogu pomagati sadašnjim učenicima u učenju i pisanju domaćih zadaća, čitanjem naglas djela na romskom i hrvatskom jeziku, kvalitetnom provođenju slobodnog vremena i rješavanju mladenačkih problema. Organiziranjem susreta i pozivanjem prepoznatih istaknutih pripadnika romske manjine u školsku knjižnicu razvija se i međugeneracijski odnos unutar romske zajednice te afirmacija romske zajednice od strane većinskog stanovništva.

U sklopu školske knjižnice moguće je ostvariti suradnju i s drugim obrazovnim institucijama. U gradu Čakovcu djeluje odsjek Učiteljskog fakulteta koji priprema studente za zanimanja učitelj i odgojitelj. Studenti Učiteljskog fakulteta dio svoje stručne prakse obavljaju kroz hospitacije po osnovnim školama diljem Međimurske županije. Studenti su potencijal koji romske škole ne bi trebale previdjeti u realizaciji aktivnosti s učenicima: pomoć u učenju i pisanju domaćih zadaća, čitanju lektire naglas, mladenačko savjetovanje, organizacija slobodnog vremena... S obzirom na iskaz o samoevaluaciji studenata i učitelja koja govori u prilog nedostatku kompetencija za rad s romskim učenicima, suradnja studenata Učiteljske akademije s učenicima Romima bila bi na obostranu korist: budućim učiteljima produbila bi razumijevanje specifičnosti života i obrazovanja romske nacionalne manjine, dok bi romski učenici dobili dodatnu podršku i pomoć u obrazovanju.

Zaključak

Hipoteza istraživanja literature bila je da se djelovanju školskih knjižnica koje koriste pripadnici romske nacionalne manjine posvećuje nedostatna pozornost struke, unatoč njihovim brojnim specifičnostima i problemima. Istraživanje je provedeno analizom članaka objavljenih u publikacijama iz područja knjižničarstva i obrazovanja. Pretpostavka da u sklopu stručnih časopisa i literature neće biti pronađen opsežan broj relevantnih radova se pokazala točnom. Naime, analiza publikacija rezultirala je pronalaskom ukupno 36 relevantnih članaka koji se bave konkretno Romima ili općenito nacionalnim manjinama i knjižnicama, od čega je 26 članaka iz područja knjižničarstva i 10 iz područja pedagogije. Sumiranjem navedenih rezultata, od analiziranih 36 članaka tek tri članka govore o školskoj knjižnici i radu s učenicima romske nacionalne manjine. To su članci: “Slikovni rječnik hrvatsko-romski (bajaški) – “Vorbi dm sliš””, “Istraživanje razine razumijevanja jezika i sadržaja basne učenika romske nacionalne manjine” i “Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece”. Naime, većina ostalih analiziranih članaka bavi se općenito nacionalnim manjinama i središnjim narodnim knjižnicama, bez osvrta na ključne probleme s kojima se susreće romska manjinska populacija i knjižničari koji odgovaraju na njihove potrebe.

Naime, rad u romskoj školskoj knjižnici podrazumijeva pronalaženje rješenja za specifične odgojno-obrazovne izazove. Specifičnost romske populacije u odnosu na pripadnike ostalih nacionalnih manjina je između ostalog i njihov jezik. Jezik kojim se koriste hrvatski Romi nije standardiziran, što je i jedan od uzroka nepostojanja književne tradicije romskog jezika ni pisane povijesti. Slijedom navedenog, izdavačka djelatnost je vrlo slaba. Nadalje, romski učenici se susreću s nizom prepreka prilikom ulaska u odgojno-obrazovni sustav, na koje utječu faktori u vidu hrvatskog kao stranog jezika, nepovoljnog obiteljskog okruženja, neadekvatne podrške u djetetovu razvoju, roditelja koji su nepismeni ili niskog stupnja obrazovanja te siromaštva. U pokušaju umanjivanja utjecaja navedenih negativnih faktora na odgojno-obrazovni uspjeh, ali i opći dobrobitak romskih učenika, aktivno sudjeluje i školska knjižnica organiziranjem i provođenjem radionica za romske učenike, ali i za djecu predškolske dobi i njihove roditelje. Suradujući s manjinskom, ali i većinskom zajednicom, institucijama odgoja i obrazovanja (programi male škole, fakulteti) školske knjižnice mogu postati ključni katalizatori pozitivnih promjena.

Prilozi

Vjesnik bibliotekara Hrvatske

Godina i broj objavlivanja	Naziv rada	Autor
1/4, 1987	Potrebe narodnosti za knjigom i informacijama i uloga narodne knjižnice: usporedba stanja u Hrvatskoj s modelom u Mađarskoj	Mesić, Đurđa
3/4, 1997	Knjižnice nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj	Kelmendi, Burbuque
1-4, 1999	Knjižnice u suvremenim multikulturalnim društvima – s osvrtom na knjižnice u Puli	Dobrić, Bruno
4, 2011	Multikulturalne knjižnične usluge: istraživanje informacijskih potreba i ponašanja pripadnika jezičnih manjina u Osječko-baranjskoj županiji	Sanjica Faletar Tanacković, Darko Lacović, Snježana Stanarević
3/3, 2012	Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica	Ivana Faletar, Sanjica Faletar Tanacković, Darko Lacović
1/2, 2015	Strategija razvoja središnjih knjižnica nacionalnih manjina unutar mreže narodnih knjižnica	Katarina Todocev Hlača
1/2, 2015	Multikulturalnost – most koji spaja knjižnice	Romana Horvat, Irena Ivković
1, 2018	Organizacija i upravljanje zbirka građe u knjižnicama škola koje provode nastavu na manjinskim jezicima u Republici Hrvatskoj	Tatjana Aparac- Jelušić, Bojan Lazić

Zbornici Proljetne škole školskih knjižničara

Godina objavljivanja	Naziv rada	Autor
1998	Knjižnice nacionalnih manjina kao mostovi suradnje i upoznavanja	Radović, Ljubica
2004	Tolerantno srce-učenje snošljivosti i razvoj komunikacijskih vještina kroz intermedijalnost	Halaba, Vahida
2004	Osijek kao multinacionalno središte	Kesegi-Krstin, Ksenija
2009	Obrazovana politika prema Romima i uloga školskih knjižnice u provođenju Nacionalnog programa za Rome i Akcijskog plana Desetljeća za uključivanje Roma	Marković, Mirko
2009	„Romsko srce“, projekt unutar školskog projekta „Raznolika Rijeka“	Jugo-Superina, Daniela
2009	Diskriminacija i segregacija romske djece u obrazovnom sustavu Republike Slovačke	Vezmarović, Vanda
2009	Slikovni rječnik hrvatsko-romski (bajaški) - „Vorbi dm sliš“	Šinjerec, Biserka
2009	Školski kurikulum - inovacija i kreativnost u školskoj knjižnici	Krželj, Ana
2011	Građa lagana za čitanje: uloga školskih knjižnica u ostvarenju prava na obrazovanje osoba s posebnim potrebama	Posavec, Robert
2017	Istraživanje razine razumijevanja jezika i sadržaja basne učenika romske nacionalne manjine	Granatir, Patricija

Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje

Godina i broj objavljivanja	Naziv rada	Autor
2,1998	Mogućnosti suradnje između Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek i Županijske knjižnice "Csorba Győző" Pečuh: priča o dva grada	Katalenac, Dragutin
2,1998	Opskrbljivanje hrvatske narodnosti knjigama. Iskustvo bazične knjižnice u Mohaču = A horvát kisebbség könyvtári ellátásának báziskönyvtári tapasztalatai	Kovács, Sándorné
2,1998	Položaj knjižnica za mađarsku narodnost u Republici Hrvatskoj – Županija osječko –baranjska = A horvátországi magyar kisebbség könyvtárainak helyzete – Eszék –baranya megye	Varga, Erna
2,1998	Mogućnosti uspostavljanja knjižnične djelatnosti na području Baranje s naglaskom na mađarsku kulturnu zajednicu = Magyar kulturális közösséget szolgáló könyvtári ellátás megvalósításának lehetőségei Baranyában	Zabján, Andrea; Kretić-Nadž, Marija; Miklós, Renáta
1,2004	Knjižnične usluge za nacionalne manjine u Mađarskoj = Magyarországi nemzetiségek könyvtári ellátása	Bősz-Kovács, Erzsébet
1/2, 2005/2006	Središnja knjižnica Slovaka u Republici Hrvatskoj kao promicatelj knjižničnih usluga za nacionalne manjine i ideja jednakopravnog pristupa znanju i informacijama = Horvátországi Szlovákok könyvtára a nemzeti kisebbségek könyvtári szolgáltatásainak és a tudáshoz és információkhoz való egyenjogú hozzáférés ötleteinek előbbrevivője	Vinčak, Ružica
1/2, 2018	Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju	Rakonić Leskovar, Ivana

Knjižničar / Knjižničarka

Godina i broj objavljivanja	Naziv rada	Autor
9,2018	(Ne)dosegnutim standardima usprkos – školska knjižnica TSS Dante Alighieri Pula	Pliško Horvat, Elda

Pedagoški članci

Godina i broj objavljivanja	Časopis	Naziv rada	Autor
17, 1999	Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima	Projekt u romskom naselju Lončarevo	Belicza Tomljenović, Biserka
3, 2010	Djeca u Europi	Razvoj mogućnosti za romsku djecu u hrvatskim vrtićima i školama	Novak, Jagoda
6, 2011	Metodički obzori	The Roma students' perception of the importance of education	Lapat, Goran; Šlezak, Hrvoje
1, 2012	Napredak	Zastupljenost romske djece u obrazovnom sustavu Srbije	Cvjetićanin, Stanko; Živanović, Vesna
3, 2013	Croatian Journal of Education	Language Learning and Roma Pupils – the Case of Slovenia	Jazbec, Saša; Čagran, Branka; Lipavic Oštir, Alja
11, 2014	Djeca u Europi	Pogled izbliza na romsku	Ionescu, Mihaela

		djecu i njihove obitelji	
1, 2016	Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja	Aktivnosti usmjerene osnaživanju nepismenih roditelja romske djece	Kutnjak, Maja
83, 2016	Dijete, vrtić, obitelj	Krenimo zajedno: razvoj poticajnog obiteljskog okruženja i škola spremnih za djecu i njihove obitelji	Korak po korak, Pučko otvoreno učilište
1, 2017	Croatian Journal of Education	Croatian as a Second Language – Faculty of Teacher Education Students' Views	Turza Bogdan, Tamara; Cvikić, Lidija; Svetec, Marta
3, 2017	Školski vjesnik	Magnet-škole kao mogući model obrazovne desegregacije i socijalnog uključivanja romske djece u Hrvatskoj	Kutnjak Vrtarić, Maja

Popis časopisa iz područja pedagogije na portalu Hrčak

ISSN	Naziv časopisa	brojevi na Hrčku
ISSN 2584-5373 (Tisak), ISSN 2584-6264 (Online)	Politehnika: Časopis za tehnički odgoj i obrazovanje	3
ISSN 2623-7237 (Online)	Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje	1
ISSN 2623-7911 (Tisak), ISSN 2623-873X (Online)	Odgojno-obrazovne teme	1
ISSN 1840-233X (Tisak),	Hum : časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru	7

ISSN 2303-7431 (Online)		
ISSN 1845-3392 (Tisak), ISSN 1849-1243 (Online)	Acta Iadertina	17
ISSN 1330-1020 (Tisak)	Anali za povijest odgoja	3
ISSN 1331-3134 (Tisak)	Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva	15
ISSN 1848-5189 (Tisak), ISSN 1848-5197 (Online)	Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje	51
ISSN 0351-1839 (Tisak), ISSN 1849-126X (Online)	Defektologija	61
ISSN 1331-1948 (Tisak), ISSN 2459-6094 (Online)	Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima	65
ISSN 1847-2796 (Tisak)	Djeca u Europi: zajednička publikacija mreže europskih časopisa	11
ISSN 1849-6520 (Online)	Educatio biologiae: časopis edukacije biologije	4
ISSN 1848-3518 (Online)	Holon: postdisciplinarni znanstveno-stručni časopis	8
ISSN 1331-3010 (Tisak), ISSN 1848-7734 (Online)	Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja	49
ISSN 1334-4684 (Tisak), ISSN 1334-4676 (Online)	Interdisciplinary Description of Complex Systems : INDECS	49
ISSN 1848-4654 (Tisak)	Kalokagathia	2
ISSN 0351-9007 (Tisak)	Kateheza: časopis za vjeronauk u školi, katehezu i pastoral mladih	47
ISSN 1848-7963 (Online)	Kriminologija & socijalna integracija : časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju	50
ISSN 1847-8050 (Tisak), ISSN 1848-9117 (Online)	Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu	13
ISSN 1846-2197 (Tisak), ISSN 1848-4972 (Online)	Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik	18
ISSN 1330-5484 (Tisak),	Logopedija	11

ISSN 1849-4706 (Online)		
ISSN 1846-3606 (Tisak), ISSN 1849-0018 (Online)	Magistra Iadertina	13
ISSN 1333-6371 (Tisak), ISSN 1848-8374 (Online)	Media, culture and public relations	14
ISSN 1846-1484 (Tisak), ISSN 1848-8455 (Online)	Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu	23
ISSN 0353-765X (Tisak), ISSN 1848-2325 (Online)	Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja	32
ISSN 1332-7879 (Tisak)	Metodika: časopis za teoriju i praksu metodikâ u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi	9
ISSN 1023-8638 (Tisak)	Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti	6
ISSN 1330-0059 (Tisak)	Napredak: časopis za pedagojsku teoriju i praksu	31
ISSN 1849-7845 (Tisak), ISSN 1849-661X (Online)	Obrazovanje za poduzetništvo - E4E: znanstveno stručni časopis o obrazovanju za poduzetništvo	12
ISSN 1846-1204 (Tisak)	Odgojne znanosti	10
ISSN 1334-7888 (Tisak)	Pedagojska istraživanja	21
ISSN 2303-6877 (Tisak), ISSN 2303-6923 (Online)	Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti	5
ISSN 1848-4905 (Tisak), ISSN 2459-6256 (Online)	Studia Polensia	7
ISSN 0037-654X (Tisak), ISSN 1848-0756 (Online)	Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu	39
ISSN 1332-7461 (Tisak), ISSN 1849-1545 (Online)	Turizam: međunarodni znanstveno-stručni časopis	54
ISSN 1848-1264 (Tisak), ISSN 1849-6601 (Online)	Učenje za poduzetništvo	5
ISSN 1330-0946 (Tisak),	Zagreber germanistische Beiträge	8

ISSN 1849-1766 (Online)		
ISSN 0044-4855 (Tisak), ISSN 1849-0972 (Online)	Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja	28

Literatura

Agencija za odgoj i obrazovanje. Izdavačka djelatnost. Preuzeto s: <https://www.azoo.hr/index.php?view=publications> (30.7.2019.)

Cvikić, L. et al. (ur.) *Drugi jezik hrvatski: poučavanje hrvatskoga kao nematerinskoga jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga*. Zagreb: Profil, 2007.

Kunac, S.; Klasnić, K.; Lalić, S. *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: istraživanje baznih podataka*. Zagreb: Centar za mirovne studije, 2018.

Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. *Školska knjižnica – korak dalje*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu: Altagama, 2004.

Prijedlog Standarda za školske knjižnice 2013. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Preuzeto s: [https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi Standard za skolske knjiznice 2013 za javnu raspravu.pdf](https://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_skolske_knjiznice_2013_za_javnu_raspravu.pdf) (3.9.2019.)

Schultz-Jones, B.(ur.) *IFLA-ine smjernice za školske knjižnice*. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2016.

Ured za ljudska prava nacionalnih manjina. *Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine*. Zagreb: Narodne novine, 2012.

Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina. Narodne novine, br.93/2011. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/295/Ustavni-zakon-o-pravima-nacionalnih-manjina> (3.9.2019.)

Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Narodne novine, br.56/2000. Preuzeto s: <https://www.zakon.hr/z/318/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-na-jeziku-i-pismu-nacionalnih-manjina> (3.9.2019.)

Zbornici Proljetne škole školskih knjižničara. Preuzeto s: <http://library.foi.hr/zbirke/proljetna-skola/index.php?page=knjige> (30.7.2019.)